Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 ДЕКАБРЬ 3

Үбэлэй түрүүшын Сагаагшан гахай hарын 9 ЧЕТВЕРГ Гарагай 5 № 235 (18594) сэн 6 мүн

...ИН АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ...СЪЕЗДЫН ТҮРҮҮШЫН ҮДЭР

...екабриин 1-нээгдэhэн ...депутадуу-...зүблэхэ ...асуудал нэ-...зүблэхэ ...асуудалнууд ...едерацидахи реформын ...Федерацийн ...рдэhэн Хуу-...нууд ба ...оруулха ту-...ерацийн пра-... Министр-...й Түрүүлэг-...рацийн шэнэ ...проект бэл-...тухай мэдээ-...Федерацийн ...й бүридэлэй ...энэдхэхэ ту-...рацийн Вер-...Түрүүлэгшын ...ага. ...ерацийн Кон-...удэй судья-...байдал, гэмтэ ...илгэ абалга-...г тэмсэл ту-...Хүсэнүүдтэхи ...эй политика ...едерацийн бү-...й Республи-...хай» Россий-...ли тухай. ...е нээхэ зуу-...рховно Сове-... Руслан Хас-...тойгоор, бү-...өөрэлдэхые» ...адуудай VII ...адагша д ы е ...Хуули гар-...хы засагай ...о шадаhан-...ли шэнэдхэл-...алта ехээр ...тэрэ онсо-...оноо хүшэр ...хайшан гэ-...аргахаб гэжэ ...хойлхо гээ-...зорилго бо-...лоно гэжэ түрүүлэгшээр hуугша хэлээ hэн.

VII съезд онсо шэнжэтэй бэшэ, энээнэй урдахи съездын шиидхэбэринүүдые дүүргэхын тулада тэрэ зарлагдаа гэжэ Россин парламентын толгойлогшо тэмдэглэбэ. Энэмнай «парламентаризм хүргөөхэ замаар эллжэтэ ехэ алхам» болохо ёнотой гэбэ.

Арад зондо үгтэhэн найдуулганууд юундэ бэлүүлэгдээгүйб; гүрэнэй засаг хүшэр хүндэ байдалhаа оронине гаргаха программа обществодо дурадхаха арга гү; ямар правительство энэ программые бэлүүлжэ шадахаб; бидэнэр ямар общество байгуулхаяа hананайбидн; түлөөлэлгэтэ ба гүйсэдхэхы засагай зургаануд үгээ гү гэhэн асуудалнуудта съезд харюу үгэхэ уялгатай гэжэ Руслан Хасбулатов үгээ үргэлжэлүүлээ hэн.

Съездын түрүүшын үдэр Борис Ельцин үгэ хэлэhэн байгаа. Хэдэн үдэрэй саада тээ правительствын баталhан «1992—1993 онуудай эсэсэй социальна политикын гол ёно гуримууд ба шэглэлнүүд» тухай хэлэхэ зуураа, Президент тэрэнэй гурбан гол зорилгонууд дээрэ тогтобо. Тэдэнь гэбэл, арадай hуудал байдалай саашадаа муудаха ябадалые зайсуулха, хүдэлмэреэр хангаха политика ашаг үрэтэйгөөр ябуулха, хүдэлмэригүйдэхэ ябадалай ургалтые хизаарлаха, хүн зонай ажабайдалай эрхэ нүхэсэлнүүдые байн байтараа hайжаруулха эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулха зорилгонууд болоно.

Олонниитэдэ мэдэгдэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй ба засагай зургаануудай хоорондохи харилсаануудэ эгээл орёо асуудал болоно гэжэ Президент нэрлэбэ. Манай общество дотор үндэhэ яhанай хёморолдоо үүсхэдэггүй байгаа hаань, үгын сүлөөтэй байлгые хэзээдэшье хамгаалхаб гэжэ Борис Ельцин онсолон тэмдэглээ. Захиргаанай хорилтоор хэблэлэй болбосоролой хэмжээе дээшэлүүлжэ болохогүй гэжэ тэрэ тоолоно .Энэ талаар хуулиин хэмжээнүүд, мүн түбэйхиhөө эхилээд районно хүрэтэр олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдые мүнгэнэй талаар дэмжэлгые hанжаруулха хэрэгтэй гэбэ.

Гэмтэ ябадалтай тэмсэхэ асуудалнуудые дайрахадаа, хүнэй аюулгүй байдалые бэхижүүлхэ, тэрэнэй эрхэнүүдые, зөөрине ба ами наные хамгаалха гээшэ мүнөө үеын гол зорилго болоно гэжэ Президент хэлэбэ. Эмхидхэгдэhэн гэмтэ ябадалтай, эдилгэ абалгатай тэмсэхэ тухай, буу зэбсэгүүд, гүрэнэй хилэ тухай хэдэ хэдэн хуулинуудые яаралтайгаар баталан абахые Борис Ельцин дурадхаа.

Саашань гүрэнэй толгойлогшо дүтын хари гүрэнүүдтэй бэлүүлэгдэдэг харилсаа холбооной асуудалнууд дээрэ тогтоhон байгаа. СНГ-гэй оронуудай хоорондо урданай Союзай хамтын зөөрине, ажахын хамтын инфраструктурые, армиин зөөрине ба армине хубааха талаар олохон асуудалнууд хүсэд шиидхэгдээгүй байhаар, СНГ-гэй гэшүүн-оронуудай хоорондохи харилсаануудай хүшэр хүндөөр тогтоогдожо байгаашье hаань, манай арадуудай ба оронуудай айхабтар нягта холбоотой байhаниинь hүүлэй үедэ илангаяа элеэр мэдэргдэнэ. СНГ-гэй оронууд эдэ бүгэдые ойлгожо харилсаануудаа тогтоодог болонхой гэбэ.

Гүрэн түрын асуудалнуудта тэрэ горитой анхаралаа хандуулаа. Россин Федерацийн шэнэ Конституци баталан абаха талаар бүхэроссийн референдум үнгэргэхэ тухай тогтоол баталхые арадай депутадуудта дурадхаа hэн. Засагуудые хубаарилха гол ёнодо таарахагүй нормативна зүйлнүүдэй Конституци соошье, хуулинуудташье бии байhан дээрэhээ олохон асуудалнууд шиидхэгдэнэгүй гэжэ Президент ажаглаба. Бухы арадай hунгаhан гүрэнэй дээдын засагай институдуудай — Арадай депутадуудай съездын ба Верховно Советэй болоод Россин Президентын хоорондохи харилсаануд мүнөө Солотор гуримшуулагдаагүй байhаар.

Шэнэ Конституцийн баталан абтаа hаа, энэ асуудал шиидхэгдэхэ гэжэ Борис Ельцин онсолон тэмдэглэбэ. Шэнэ Конституци Верховно Советдэ дамжуулагданхай, hүүлдэ съезд дээрэ хаража үзэгдэхэ байна.

Шэнэ Конституцийн баталан абтатар, правительство тухай хуули баталалые хойшолуулха шухала гэжэ Президент тоолоно.

Хэрбээ тэрэнэй хэдэн дурадхалнуудые, съездын дэмжэ hаань, экономическа реформо хуулиин ёноор гуримшуулха талаар нэмэлтэ этигэмжэ түлөөлэгдэнүүдые hуналанай хэрэггүй гэжэ Президент тоолоно. РФ-гэй Конституцида хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулжа, Арадай депутадуудай съезд Хуулиин талаар ажалаа ябуулна бээ гэжэ тэрэ хэлэбэ. Хуулиин бусад документнүүдые баталан абаха хэрэгые Верховно Советдэ даалгаха. Федерацийн хэмжээгээр гүйсэдхэхы ба захирхы бүхы ажал ябуулга, тэрэ тоодо федеральна зөөрине хүтэлбэрилхэ талаар уялганууд правительствада даалгагдаха ёнотой гэбэ. Гадна правительство Президентын ба съездын урда тоосохо уялгатай. Экономикын талаар шухала шиидхэбэринүүдэй түлөө Президент харюусаха гэжэ тэрэ тоолоно.

Федеративна хэлсээ хэрэглэлгын асуудалнууд дээрэ тогтоходоо, Россин Федеративна байгууламжа тухай хуулиин асуудалнууде хаража үзэхэдэ Национальностьнуудай Советэй түрүү үүргэ дүүргэхэ тухай шиидхэбэри съезд абаха ёнотой гэжэ Борис Ельцин хэлээ. Федеральна тусхай зургаание — Федерацийн ба нютагуудай хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй комитет байгуулха тухай асуудал шиидхэхээр болоо гэжэ тэрэ hанамжална.

Үндэhэ яhатанай, эрхэтэдэй хоорондо бата эблэрэл хангахые депутадуудые, Россин бүхы арадуудые Борис Ельцин үгынгөө түгэсхэлдэ уряалба.

Съезд дээрэ Р. И. Хасбулатов, мүн бусад депутадууд үгэ хэлээ.

Үндэр ургаса—үдэр бүриин оролдолгоhоо

ЭРТЭЭНhЭЭ hАНАЛАА ТАБИХАДА...

Худөө ажахын шэнжэлэл

Баян ургаса үрэhэнhөө гэжэ дүршэлтэй таряашад хэлсэдэг гээшэ. Тиимэhээ бүри халуун намарhаа үрэhэнэй таряа, хартаабхаяа тон наринаар хадагалжа, шанарыень шалгажа байдаг шуу. Энэ жэлдэ олонхи аймагуудта ургаса бирагүй байба. Тиигэбэшье hаань, шадаха зэргээрээ үрэhэ хүрэнгээ хаажа абаа гэзд тэмдэглэлтэй. Тодорхойлбол, Буряад Республикын статистикын гүрэнэй хорооной мэргэжэлтэдэй согсолжо суглуулhан тоо, баримтануудые зэргэсүүлэн харахада, республикымнай бүхы ургаса ургуулагшад ороohо таряанай ургамалай үрэhөөр 70 процент хангагдаад байна. Тэрэ тоодо шэнжээр 100, гэршүүхээр 95, хара таряагаар 60, ешмээнээр 57 процент хангагдаа гэзд хэлэлтэй. Тиихэдэ обёосоор хахад хуби, горох ороидоол 8 процент хангагдаба. Эн жэлдэ хартаабхын үрэhэн 66 процентдэ хүрэхөөр хаагдаа.

Эртын ороohото ургамалнуудай үрэhэн бүхы аймагуудта элбэг гэхын аргагүй. Hүүлэй энэ мэдээгээр Мухар-Шэбэрэй, Хориин, Прибайкалиин, Кабанскын, Түнхэнэй аймагуудай ажахынууд, эблэлнүүд, нэгэдэлнүүд 91-99 процент үрэhэтэй байна. Тиихэдэ Хурамхаанда байдалынь hайн гэхэ гү, али 104 процентдэ хүрэмөөр үрэhэнэй ороohотой. Энэ удаа үрэhөөр бага, тулюур байдалда ороhон нютагууд олон. Жэшээлбэл, Загарайн аймагта хэрэглэмжэнь ороидоол 26, Ивалгын, Захааминай аймагуудта 51-57 процентдэ хүрэнэ. Хахадhаа дээшэ хангагдаhан аймагууд захагүй олон даа. Мүнөө сагта үрэhэнэй таряагаар хомор байха гээшэ аюултай. Хабар болохоhоо урид хэрэглэмжээ хүсэлдүүлхын түлөө мүнөөнhөө оролдоогүйдэ аргагүйл. Сагай мүнөө үеын эрхэ байдалда, бэрхэшээлдэ энэ дутагдалаа тохоод, гар hуула hуугаа hаа, саашадааашье өөдэлэгдэхэгүй. Ороohото ургамалнуудые тариха зорилгоёо бэелүүлэнгүй үлэхэhөө гадна, гансашье малда бэшэ, мүн хүн зоноо хооллуулха ороohоншье абтахагүй шаанда гар hуула hууха саг бэшэл даа. Энэл үедэ дутуу үрэhөөз хүсэлдүүлхээр бэдэрхэ, наймаасалдаха, хэлсээ баталха, асарха гэхэ мэтэhээ эхилээд, ажал захагүй. Мүнөө үедэ Худөө ажахын министерствэдэ гэхэ гү, али нимэрхүү эмхи зургаануудта урдыхидал найдаад hуухамнай болёо hэм шуу.. Шадаал hаа, өөhэдөө бэдэржэ олоо hаа, үнэ сэгыньшье хямдаар хэлсэгдэжэ болохол. Энээндэ анхарха хэрэгтэй.

Хартаабха тухай хэдэн үгэ. Эдеэ хооидо ородог энэ ургамал схээр таридаг нютагуудта үрэhэншье элбэг. Мүнөө хүн зон үмсэдөө хартаабха схээр тарина гэжэ байнгүй, ажахы бүхэн тарилгаяа үргэдхөө hаа, олзотохо аргатай. Юрэдөө, хартаабха бэлэдхэлэй пунктнуудта, предприятинуудта нудалдахые ороидонгүй, дүтын гадаадын гүрэнүүдтэ эльгээжэ, хэрэгтэй юумэеэ андалдаад абахада, болохо гээшэ. Ургамал бүхэндэ эзэн ёноор хандабал, буйлуулжа, болбосоруулжашье шадаха, олзотохо байна ха юм.

Редакцийн социально-экономическа таhаг.

МАРИНА ЦВЕТАЕВАГАЙ ДУРАСХААЛДА

ОЮУН БЭЛИГТЭ ород поэт Марина Цветаевагай түрэhөөр 100 жэлэй ой байгша оной сентябриин 26-да гүйсөө hэн. Гэбэшье Росси дотор хаа хаапагүй оорсэ янзын, буhалгаан сэдьхэлтэ, айхабтар уршагта гэхэ гү, али зоболоной далайгаар билтарма хуби заяатай энэ поэдэй гэрэлтэ дурасхаалда зорюулагдаhан үйлэ хэрэгүүд болоhоор.

Марина Цветаевагай дурасхаалда зорюулагдаhан үдэшэ Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай бага зал соо уржадэр болобо. Энэ үдэшые нэгэ актёрой театр гэжэ нэрлэмээр. Залуу актриса Баярма Жалцанова Марина Цветаевагай шүлэгүүдhээ бүрилдүүлэн, бүхэли схэ зүжэг найруулhан байна. Шүлэгүүдhээнь гадна, М. Цветаевагай бэшэгүүдhээ мүрнүүдые абажа хэрэглэhэниинь бүришье гүнзэгы удхатай болгожо үгөө.

Октябриин хубисхалые сэдьхэл зүрхөөрөө буруушаан, сагаантанай талые баринан нүхэроо — Сергей Эфрон гээшые дахаад, Эхэ ороноо орхижо, М. И. Цветаева хилын саана гарahан гэжэ мэдээжэ. Зүгөөр Москвагай университедэй профессор, эрдэмэй, искусствын мэдээжэ ажал ябуулагша, мүнөөнэй А. С. Пушкинай нэрэмжэтэ Гүрэнэй уран зурагай музей анхан үндэhэлэн байгуулагша И. Вл. Цветаевай бүлэдэ түрэhэн М. Цветаева үнэн сэхэ зангаараа, буhалгаата сэдьхэлээрээ орон нютагhаа гаража ошогшодой дунда мүн лэ багтаагүй. Тиигэжэ гуйраншалма үгытэй байдалда оршохо баатай болобошье, уран бэлигээ бузарлаагүй, шэдитэ гуурhаяа гарhаа алдаагүй.

Уран гоё, аянгын hомон шэнги эршэтэ шүлэгүүдыень залуу актриса зүрхэнэйнгөө толто соогуур урадхуулан гаргажа, зоболоной орнолондо баригдаhаншье hаа, тэрээндэ дарагдаагүй поэдэй омог дүрые байгуулжа шадаа гэжэ сэгнэхээр. Чис хахад саг соо шүлэгүүдые гансаараа уншажа, поэдэй бурьялжа байhан сэдьхэлые «урбуулан», тэрэ сагайнь амисхалые харуулха гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ.

Эндэ үшөө юу тэмдэглэхээр бэ гэхэдэ, дэлхэйн хуурай газарай зургаанай нэгэ хубине эзэлжэ, хүгжэнги социализмые байгуулан байгуулаабди гэжэ түбине дүүрэн хашхаралдажа байтарнай, яахын аргагүй бутаран hандарhан СССР-эй дайдада үндэhэ яhатадай хоорондо хёморолдооной hүжэржэ байхада, буряад театрай актриса ород поэдэй шүлэгүүдээр зүжэглэмэл найруулга хэхэдээ, ёноор лэ бэшэ гээшэ гү?

Шүлэгүүдэй удхые «задалан дэлгээхэ» хэрэгтэнь тайзанай уран шэмэглэл ехэ үүргэтэй байгаа.

Бага залай жаа тайзан дээгүүр клен модоной шарлаhан набшаhан дүүрэн хататай. Нэгэ стол, хажуудань стул тайзанай зүүн талда оршоно. Баруун талдань креслэ, нюрган дээгүүрнь хара шаали нэмэрюулэнхэй. Тайзанай эрмэгтэ — гурбан шубуун дэн. Тайзанай тэг дунда — сонхын рама. Рамын гадар модон хараар шэрдээтэй, дотор талань шэрэгүй. Тиихэдээ тэрэнь хэрээhэн болоод харагдана.

Зал соо гэрэл унтараад, хүгжэм зэдэлжэ, тайзанай арын үүдэнhээ актриса гаража ерэнэ. Гартаа шубуун дэн-зула баринхай. Тиигээд актриса М. Цветаевагай шүлэгүүдые хоорондонь богонихон залитайгаар хойно хойноhоонь уншажа ороо. Тиихэдээ столой саана hууха юм. Бодоод, тайзан дээгүүр ябана, үгышье hаа, сонходо ошоно, креслэ дээрэ hууна. Сонхын рамын доодо модон дээгүүр нэмэрюулэгдэhэн сагаан кружева заха, хара шаали, кленой набшаhаар хэhэн титим, кленой набшаhад, стол дээрэ табятай сагаан саарhан — баран зүжэглэмэл үйлэдэ хэрэглэгдээ.

Зүжэглэмэл найруулгын түгэсхэл мартагдашагүй hүрөөтэйгөөр зохёогдоо: Б. Жалцанова-Цветаевагай сонхын саана гараад, hүүлшын шүлэгые уншажа байхадань, харанхы болоод, буугай hүрэhэншүү абяан соностоод, хүгжэм эршэдэhээр эршэдэбэ. Удаань шүлэгүүдэй hүүлшын мүрнүүдые уншажа байhан абяан сууряатан дабхасаhаар, хон-жэн байдалай тогтохолоор, гэрэл носожо, хара платитай актриса сонхо түшэн, найганхай гэжэ hанан гэhэй, тэрэнь плати байба.

Юрэдөө, энэ үдэшые бэлдэхэдээ, актриса Б. Жалцанова тон лэ зохёохы ёноор хандаа гэжэ тэмдэглээд, саашанхи ажалдань үшөө схэ амжалта хүсэе! Энэ үдэшыень ехэ тайзан дээрэ гаргажа, дабтаашье hаа, болохол hэн. Мүн баhа зохёохы ажалайнгаа дэлисэ жэгүүрые үргэдхэжэ, буряад поэдүүдэйнгээ шүлэгүүдые нигэжэ уншадаг болоо hаань, ехэ hайн бэлэй гэжэ хүсэхэ байнаб.

Ц. ДОНДОГОЙ.

Тарбагатайн районой ажахынууд мяха тушаахта талаар жэлэй түсэбтэ даабарине дүүргэхэ аргатай. Энээнhээ гадна, таряашадай ажахынуудай зарим нэгэдэлнүүд даабаряа үлүүлэн дүүргэжэ байнхай.

МЯХАН ЭЛБЭГЭЭР ТУШААГДАНА

Жэшээлхэдэ, таряашадай ажахынуудай Ленинэй нэрэмжэтэ нэгэдэл мяха тушааха даабаряа 111,2 процент, «Искра», «Россия» нэгэдэлэйхид тус тустаа 129,9 болон 149,1 процент дүүргэн юм. «Восход» нэгэдэлэйхид 117,9 процент дүүргээ. Бүхыдөө район дотор мяха тушааха гүрэнэй даабари 111,8 процент дүүргэгдээ.

Мяханай элбэгээр тушаагдадаг ушар hайн лэ гээшэ ааб даа. Тиигэбэшье тэжээлэй дуталдаhанда шалтаглаад, эбэртэ бодо малай тоо толгойе, илангаяа эмэ малай тоое ехээр хороохо хэрэггүй. Ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд энэ талаар ехэл бодомжотойгоор шиидхэбэри абаха ёнотой.

Л. ЧЕБУНИНА.

...ад Республикын ...рховно Советэй Президиумдэ

...лаар габьяатай байhанайнь түлөө республ...но Советэй Президиум 1992 оной нояб...арлигаар «Саяны» гэжэ Түнхэнэй районно...ийн таhагые даагша **Бобков** Анатолий ...**«Буряад Республикын соёлой габьяата хү**...гэhэн **хүндэтэ** нэрэ зэргэ олгобо.

* * *

...лаар үни удаан саг соо аша үрэтэйгөөр ...эйнь түлөө Түнхэнэй «Саяны» гэжэ рай...редакцийн хүдэлмэрилэгшэдые республи...Советэй Президиумэй **Хүндэлэлэй грамо**...гэбэл:

...еннадий Викторовичые—газетын редакцийн ...секретарь.

...ктор Иннокентьевичые—газетын редакто-...

...лина Ринчиновнае—корректор.

...Лев Геннадьевичые—газетын корреспон-...

* * *

...н ниитын болон ажахын органуудта удаан ...ртэйгөөр хүдэлмэрилhэнэйнь түлөө Буряад ...Верховно Советэй Президиум 1992 оной ...ной Зарлигаар республикын Верховно Со...умэй таhагые даагша **Чукаев** Александр ...Буряад Республикын Верховно Советэй **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба.

* * *

...н ажахын болон ниитын эмхинүүдтэ удаан ...ртэйгөөр хүдэлмэрилhэнэйнь түлөө Буряад ...Верховно Советэй Президиум 1992 оной ...ной Зарлигаар Зэбсэгтэ хүсэнүүдэй, хуули ...зургаануудай, ажалай болон дайнай ветеранэй районно Советэй түрүүлэгшэ **Серебкилин** Давыдовичые республикын Верховно ...идиумэй **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба.

«Комсомольский» совхозой (Яруула) түбэй томодхогдоhон шахамалнуудай гүүртэ долоон бүлэг болоно. Эндэ бүхыдөө 750 толгой шахан таргалуулжа байдаг үхэрнүүд тоологдоно. Тус гүүртые Олег Иванович Лукин хүтэлбэрилнэ. Эгээд томо 150 толгой шахмал үхэрнүүдые Андрей Колосков, Евгений Березовский, Игорь Белокопытов гэгшэд харуулhална. Мүнөө тэдэнэй харуулhалдаг шахамалнууд 350—400 килограмм шэгнүүртэй. Тэдэ үхэрнүүд hаяар мяханай комбинадта тушаагдахань.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: үхэршэд Евгений Березовский, Игорь Белокопытов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Үндэрэй үзэгдэлнүүд

«ЭДИ ШЭДИИН ТАЛМАЙ» ДЭЭРЭ

Закаменск хотын тэг дундахана, Соёлой байшангай ара талада, энэ жэлдэ дэлгүүр бариhаниинь эндэ аралжаа наймаа хэхэ дуратайшуул, юрэ элдэб эсын юумээр hонирходог хүнүүд суглардаг болонхой. Хорон хурса үгэтэйшүүл энэ дэлгүүрээ «Эди шэдиин талмай» гэжэ нэрлэhээр үнинэй.

Хатуу харада дуратайшуул урдандаа пивэ худалдадаг газарта түрисэлдэн хөөрсэгэнэлдэдэг байhанаа мүнөө үнөөхи шара уhаяа бэдэржэ, эртэлэн бодожо, энээ руу эрьелдэдэг болоо. Hаяхана энэ талмай дээрэ эртэ үглөөгүүр ехэ хөөрсэгэноон боложо байхадань, дүтэлжэ ошобоб. Хоёр залуу хүбүүд (багсаахада, ондоо тээhээ срэhэн хэбэртэй) гурбан литрэй томо шэл баанхануудые ехэ хара сүүмхэнүүд соohоо гаргаад лэ, шаг шууяа табилдаhан эрэшүүлэй стакан hарбайхада, сэнгыеньшье тодорхойлжо хэлэнгүй, аяга руунь юулэжэл байгаа hэн. Иимэ юумэ хаража байхада, нэгэ талаараа энеэхээршье, нүгөө талаараа гунигта абтахааршье байна. Ямархан унда эдэ залуу хүнүүд хээд, тэдээндэ уулгажа байгаа юм. Хото эльгэмнай, аба эжын үршөөhэн хайрата бэемнай муудаха бэшэ юм гү?— гэжэ hанаhан, ами наhаяа сэгнэhэн, хайрлаhан хүн эндэ үгы шэнги hэн. Үнэ удаан саг соо үлэн хоohоршье ябаhан хүн нигэхэ аал? Али хатуу харын амтанда нитэрээ шунашадаг юм гү?

Нэгэ дуулахадаш, үнөохи «Эди шэдиин талмай» дээрэ нэгэ эхэнэр алтан бэhэлигээ 500 түхэригоор худалдажа байна, табатайхан хүбүүхэн хаанаhаа ваучер абажархёо юм, 30 түхэригоор худалдажа. ябана гэлсэхэ. Юрэдөө, энэ талмай дээрэ юушье олохоор бэшэ аал даа! Ажабайдалай ара талые хараха гээ hаа, эндэ ерэгты — гайхаха, гэлыхэ юумэ нилээд хараха, үзэхэ байхат.

Н. ГАРМАЕВА.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

1-дэхи нюурта. Россин Арадай депутадуудай VII съездын түрүүшын үдэр»— тоосоон.

Үндэр ургаса — үдэр бүхэнэй оролдолгоhоо. «Эртээнhээ hаналаа табихада...» худөө ажахын шэнжэлэл.

«Марина Цветаевагай дурасхаалда» —мэдээсэл.

Үдэрэй үзэгдэлнүүд. «Эди шэдитэ талмай» дээрэ» — ажаглалта.

2-дохи нюурта. Дэлгүүр ажамидарха арга бэдэрхэ. В. Будаев: «Шэнэ харилсаанай аша үрэ».

Д. Амоголонов: «Эзэн ёноор хүдэлхын тула».

Нютагай захиргаануудта. Д. Дэлгэрэй: «Үндэр hаhатайшуулда туhалмжа».

3-дахи нюурта. Соёлой байдал. Ю. Мадуев: «Ганса хилээмээр садаха бэшэ».

Түрэл хэлэмнай — гүшэг хэшэгнай С. Бахлаев: «hөөргэнь яажа hэргээхэб?».

О. Меркулов: «Мартагдашагүй ахан нүхэрнай» — зураглал.

4-дэхи нюурта. Түрэл нютагаймнай түүхэhээ.

ПРЕДПРИЯТИНУУДАЙ, АЖАХЫНУУДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭДЭЙ, ОЛЗЫН ХЭРЭГ ЭРХИЛЭГШЭДЭЙ, hАЙН hАНАЛ ХҮСЭЛТЭЙ БҮХЫ ХҮНҮҮДЭЙ АНХАРАЛДА

...хан Джарун Хашорой Агууе-...гурбан сагай арбан зүгэй бү-...бодисаданарай, бурхадай хо-...махабадын hүлдэ, бүхы амита-...хые уряалhан шүтээн болоно. ...бологшо энэ Субаргада этигэн ...ы хүнүүдэй хамаг хүсэл бодол ...эгтэй.

...дэй эгсэ дээшэлжэ байhан мү-...хэ байдалhаа уламжалан. Су-...лга hаатажа байнхай.

Байгша оной декабриин 17-до 19 сагта ЗММК-гай соёлой-спортын комплексдо (7-дохи трамвайн «47-дохи квартал» гэhэн буудал) Джарун Хашорой субарга барилгын жасада буянта сэдьхэлэй хандиб үргэлгын үдэшэ үнгэргэгдэхэнь. 23 саг хүрэтэр энэ хэмжээ ябуулгаhаа телевиденин сэхэ дамжуулга хэгдэхэ. Үдэшын программада мэргэжэлтэ ба hайн дуранай уран бэлигтэн хабаадаха.

Буян үйлэдэлгын түс үдэшэдэ хабаадахыетнай уринабди.

Субарга барилгын жасада бүри мүнөөнhөө өөhэдынгөө үргэлнүүдые эдэ хаягуудаар оруулха аргатайт гэбэл:

1. РСХ, Банк Кижинги, счет 70101.

2. МФО 107011, Бурятская дирекция Мосбизнесбанка, р/с 001609180, фонд по строительству ступы Джарун Хашор.

Энэ хэмжээ ябуулга тухай асуудалнуудтайгаар 2-27 60 гэhэн телефоноор хандагты.

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

ШЭНЭ ХАРИЛСААНАЙ АША ҮРЭ

Нёдондо эгээл энэ хирэдэ манай ажахыда хүлгөөтэйхэн үе байгаа юм. Худөө ажахын байдалай жэл бүри доройтожо, колхоз, совхозуудай гүрэнэй зүгһөө ёһоор дэмжэгдэхээ болёод байнахада саашдаа хайшан гэхэ-бибди? Колхоз зандаа баинаймнай хэрэг бии гү? Али ямар нэгэ томо, барег, баян промышленна предприятитай хамжажа, хамһабариин ажахы болоһомнай дээрэ гү? Үгы һаа, аймагайнгаа «Мир» колхоз шэнги хуу таража, үмсын, фермерскэ ажахынууд, кооперативууд болжо һалаха гүбди гэжэ хүн зоноо суглуулаад хоорэлдэһэн байнабди.

Тэрэ үедэ Буряадай ой модоной промышленностиин «Забайкаллес» концернынхид манай колхозтой хамжажа хүдэлхэ хүсэлтэй байһанаа мэдүүлһэн байгаа. Зүгөөр юрын хамһабариин ажахы болохо бэшэ. Харин концернын бүридэлдэ ороод, бэеэ дааһан худөө ажахын тусхай предприяти байхат, бидэ таанадта мүнгэ зөөреэр туһалхабди, үйлэдбэрилһэн продукциетнай контрактын ёһоор, тааруу сэнгээр худалдажа абахабди гэжэ тэдэнэр манда дурадхаа һэн.

Энэ дурадхалысень зүбшэн хэлсэлгын үедэ зариман энээндэнь ехэшье дуратай байгаагүй. Нимэ томо предприяти манай колхозые «бүхэлеэр залгихархина» аабза. Тэрэнэй мэдэлдэ ороод, һүүлдэнь газараашье, адууһа малаашье мэдэхээ болёод, һула һалажа болохобди гэхэ мэтээр хэлсэхэ хүнүүд бии һэн.

Тиибэ яабашье бүхы талаһаань бодомжолжо, зүбшэжэ үзөөд, «Забайкаллес» концернын бүридэлдэ ороод худэлжэ туршаха гэжэ шиидээ бэлэйбди.

Тэрэ гэһээрнай жэл шахуу саг үнгэрбэ. Даб дээрэ хаража үзэхэдэ, промышленна томо предприятиин бүридэлдэ ороһондоо алдуу хэзэгүйбди гэжэ һанагдана. Илангаала материально-техническэ хангалгын, мүнгэ сангай талааршье тус концерн манай ажахыдаехэхэн туһаламжа хүргэнэ. Манда гол үйлэдбэреэ эрхилхэ, мүн элдэб хамһабариин үйлэдбэри хүгжөөхэдэмнайшье һайн болжо үгөө.

Жэшээнь, хирпиисын шэнэ заводые абаад үзэе. Энэ жэлдэ бидэ концернын туһаламжаар нютаг дээрээ хирпиисын завод богони болзор соо шэнээр барыа зомди. Хитадай Арадай Республикын Харбин хотын Ачинска худөө ажахын компанитай хэлсээ баталжа, тэндэһээ 100 гаран хитад хүдэлмэришэдые асараад, тэдэнэй хүсөөр 3—4 һара соо хирпиисэ сохихо сарайнуудые, хирпиисэ галдаха пеэшэнгүүдые барыабди. Энэмнай айхабтар хүшэрхэн хүдэлмэри байгаа. Нилээд ехэ түмэрэй зүйлнүүдые, модо, шулуу, элпэ шорой зөөхэ хэрэгтэй болоо. Гансахан пеэшэнгүүдтэнь 530 мянган хэһэг тон хатуу, дүрэхэгүй хирпиисэ ондоо тээһээ асархэ ушартай бологдоо.

Хэрбээ «Забайкаллес» колцернын бүхы хэрэгтэй юумээр хангаа, туһалаагүй һаань, юрын лэ колхоз байнан манай предприятида нимэ завод барихын аргагүй ааб даа. Эндэ концернын коммерческэ түбэй директор И. И. Соковников, илангаяа концернын генеральна директор В. Е. Тугутов гэгшэд сэгнэшэгүй ехэ туһа хүргөө. тоогүй олон орёо асуудалнуудые шиидхэлсээ гэжэ онсолон хэлэхэ шухала. Эдэ бүгэдэ тушаа нэгэл нимэ тоо, баримта дурдахада, олон юумэн ойлгосотой болжо үгэхэ. Хирпиисын заводой барилгын сметнэ гаргашань 29,6 миллион түхэригтэ болоо юм.

Теэд эсэстээ энэмнай мүнөө ашаяа яһала харюулжа байна. Гансахан энэ жэлэй хэдыхэн һара соо тус заводнай 2 миллион хэһэг ёһолёод, һула һалажа болохобди гэхэ мэтээр хэлсэхэ хүнүүд бии һэн.

Тиибэ яабашье бүхы талаһаань бодомжолжо, зүбшэжэ үзөөд, «Забайкаллес» концернын бүридэлдэ ороод худэлжэ туршаха гэжэ шиидээ бэлэйбди.

Тэрэ гэһээрнай жэл шахуу саг үнгэрбэ. Даб дээрэ хаража үзэхэдэ, промышленна томо предприятиин бүридэлдэ ороһондоо алдуу хэзэгүйбди гэжэ һанагдана. Илангаяа материально-техническэ хангалгын, мүнгэ сангай талааршье тус концерн манай ажахыдаехэхэн туһаламжа хүргэнэ. Манда гол үйлэдбэреэ эрхилхэ, мүн элдэб хамһабариин үйлэдбэри хүгжөөхэдэмнайшье һайн болжо үгөө.

Жэшээнь, хирпиисын шэнэ заводые абаад үзэе. Энэ жэлдэ бидэ концернын туһаламжаар нютаг дээрээ хирпиисын завод богони болзор соо шэнээр барыа зомди. Хитадай Арадай Республикын Харбин хотын Ачинска худөө ажахын компанитай хэлсээ баталжа, тэндэһээ 100 гаран хитад хүдэлмэришэдые асараад, тэдэнэй хүсөөр 3—4 һара соо хирпиисэ сохихо сарайнуудые, хирпиисэ галдаха пеэшэнгүүдые барыабди. Энэмнай айхабтар хүшэрхэн хүдэлмэри байгаа. Нилээд ехэ түмэрэй зүйлнүүдые, модо, шулуу, элпэ шорой зөөхэ хэрэгтэй болоо. Гансахан пеэшэнгүүдтэнь 530 мянган хэһэг тон хатуу, дүрэхэгүй хирпиисэ ондоо тээһээ асархэ ушартай бологдоо.

Хэрбээ «Забайкаллес» колцернын бүхы хэрэгтэй юумээр хангаа, туһалаагүй һаань, юрын лэ колхоз байнан манай предприятида нимэ завод барихын аргагүй ааб даа. Эндэ концернын коммерческэ түбэй директор И. И. Соковников, илангаяа концернын генеральна директор В. Е. Тугутов гэгшэд сэгнэшэгүй ехэ туһа хүргөө. тоогүй олон орёо асуудалнуудые шиидхэлсээ гэжэ онсолон хэлэхэ шухала. Эдэ бүгэдэ тушаа нэгэл нимэ тоо, баримта дурдахада, олон юумэн ойлгосотой болжо үгэхэ. Хирпиисын заводой барилгын сметнэ гаргашань 29,6 миллион түхэригтэ болоо юм.

Теэд эсэстээ энэмнай мүнөө ашаяа яһала харюулжа байна. Гансахан энэ жэлэй хэдыхэн һара соо тус заводнай 2 миллион хэһэг ёһолёод, һула һалажа болохобди гэхэ мэтээр хэлсэхэ хүнүүд бии һэн.

Тиибэ яабашье бүхы талаһаань бодомжолжо, зүбшэжэ үзөөд, «Забайкаллес» концернын бүридэлдэ ороод худэлжэ туршаха гэжэ шиидээ бэлэйбди.

Тэрэ гэһээрнай жэл шахуу саг үнгэрбэ. Даб дээрэ хаража үзэхэдэ, промышленна томо предприятиин бүридэлдэ ороһондоо алдуу хэзэгүйбди гэжэ һанагдана. Илангаяа материально-техническэ хангалгын, мүнгэ сангай талааршье тус концерн манай ажахыдаехэхэн туһаламжа хүргэнэ. Манда гол үйлэдбэреэ эрхилхэ, мүн элдэб хамһабариин үйлэдбэри хүгжөөхэдэмнайшье һайн болжо үгөө.

Жэшээнь, хирпиисын шэнэ заводые абаад үзэе. Энэ жэлдэ бидэ концернын туһаламжаар нютаг дээрээ хирпиисын завод богони болзор соо шэнээр барыа зомди. Хитадай Арадай Республикын Харбин хотын Ачинска худөө ажахын компанитай хэлсээ баталжа, тэндэһээ 100 гаран хитад хүдэлмэришэдые асараад, тэдэнэй хүсөөр 3—4 һара соо хирпиисэ сохихо сарайнуудые, хирпиисэ галдаха пеэшэнгүүдые барыабди. Энэмнай айхабтар хүшэрхэн хүдэлмэри байгаа. Нилээд ехэ түмэрэй зүйлнүүдые, модо, шулуу, элпэ шорой зөөхэ хэрэгтэй болоо. Гансахан пеэшэнгүүдтэнь 530 мянган хэһэг тон хатуу, дүрэхэгүй хирпиисэ ондоо тээһээ асархэ ушартай бологдоо.

Хэрбээ «Забайкаллес» колцернын бүхы хэрэгтэй юумээр хангаа, туһалаагүй һаань, юрын лэ колхоз байнан манай предприятида нимэ завод барихын аргагүй ааб даа. Эндэ концернын коммерческэ түбэй директор И. И. Соковников, илангаяа концернын генеральна директор В. Е. Тугутов гэгшэд сэгнэшэгүй ехэ туһа хүргөө. тоогүй олон орёо асуудалнуудые шиидхэлсээ гэжэ онсолон хэлэхэ шухала. Эдэ бүгэдэ тушаа нэгэл нимэ тоо, баримта дурдахада, олон юумэн ойлгосотой болжо үгэхэ. Хирпиисын заводой барилгын сметнэ гаргашань 29,6 миллион түхэригтэ болоо юм.

Теэд эсэстээ энэмнай мүнөө ашаяа яһала харюулжа байна. Гансахан энэ жэлэй хэдыхэн һара соо тус заводнай 2 миллион хэһэг ёһолёод дунда эзэргээр 90—100 хурьга түлжүүлһэн байна. Ажахыгаараа зуун эхэ хонин бүриһөө 80 шахуу хурьга түлжүүлэ һэмди.

Саашдаа концертэй контрактна хэлсээнэйнгээ ёһоор мяха, һү худалдахабди. Тэрэшэлэн тэлэнэй туһаламжаар энэ Петропавловка тосхондо мебель худалдаха фирменэ магазин нээгээбди. Мүн концернһээ бараг доогуур сэнгээр саахар, талха, худэлмэриин хубсаһа гэхэ мэтые асаржа, ооһэдынгөө худэлмэрилэгшэдтэ худалданабди. Харин бидэ ооһэдынгөө зүгһөө концерныи худэлмэрилэгшэдтэ үбэлдөө мяха худалдахаар 150 үхэр, 50 шахуу алдуу шахажа байнабди. Маһаа мяханай зүйл таһалгарлагүй худалдажа абадаг байхын тула тэдэнэй туһаламжаар эндээ буйлуулгын багахан предприяти, бэлэн болгогдоһон продукци хадагалха хүйтэн комбинат барихаар түсэблэнэбди.

Манай худөө ажахын предприяти гол болон хамһабариин һалбаринуудые саашадань хүгжөөхэ дэлгүүрэй харилсаанай эрхэ байдалда ехэ хохидол доройтолгодо орогүй, хүн зонойнгоо һуудал байдалые ехэ муудхаангүй гарасалдаха ёһотой.

В. БУДАЕВ.
Зэдын аймагай худөө ажахын «Зэдэ» предприятиин директор.

Нютагай захиргаан

ҮНДЭР НАҺАТАЙШУУЛД ТУҺАЛАМЖА

Һүүлэй үедэ гүрэн түрын хүтэлбэрилэгшэд, эмхи зургаануудай ударидагшад, захиргаанай гулваанар бэшэ хэхэ ажалгүй юумэдэл нэгэн дуугаар: — «Үндэр наһатайшуулдаа, пенсионернүүдтээ, инвалидуудтаа гол анхаралаа хандуулха ёһотойбди!— гэжэ суглаан бүхэн дээрэ хэлэнэ гуримшанхай. Теэд хэдышье «саахар амтатай, амтатай!» гэхэдэ, аман соо саахарай амтан ородоггүй ха юм даа. Тэрээндэл адли дээрэ дурсагдаһан зоной байдалай һайжаржа байһан юумэн хирагданагүй. Улаан-Удын гудамжаар зудэрүү хүхэ үбгөд, хүгшэдэй һүндэлхэ, ядаһан, тулиһан гуйраншадай энэ тэрэ углуулда гараа һарбайгаад. Һуухань үдэр бүри олошорно.

Үндэр наһатайшуулда социальна хамгаалалта огто үзэүүлэгдэнэгүй гэжэ хэлэнэгүйб. Шадал зэргээрнь хүргэгдөөл юм бээ. Теэд город соохи нимэ байдал хараха-даа, хэндэнь туһа үзүүлдэг, хэндэнь үзүүлдэггүй юм гэһэн бодол толгойдо заатагүй орохо юм. Тиихэдэнь «Зай город ехэ, бүхы үбгөд хүгшэдтэ поёдой гар хүрэнэгүй. Худөө нютагуудаар ямар байдаг юм ааб гэжэ һанаад, Тарбагатайн аймаг руу табилуулба гээшэб.

Эндэ гансатал хэлэхэ байнаб—худөө нютагнай худөө! байна даа! Худөө нютагайнмай хүн зон уужам үргэн таладаал адли һаруул байхан сэдьхэлээ үшоол алдаагүй гээшэл ха!». Хөөрэлдэжэ байхада хэлэһэн үгэнүүдыншье зөөлэн, хараша байхада, хэһэн хэрэгүүдыншье ехэ байна.

Гэршэ болгон районой социальна хангалтын таһагые даагша Ольга Ильинична Васильченкатай уулзаһанаа доро дурдахам. Энээхэн сэбэр залуухан ударидагша таһагайнгаа хэжэ

АНСА ХИЛЭЭМЭЭР САДАХА БЭШЭ

...н хэдэн жилэй ...от ороной со... ...ой дээрэ тон ...а совет арад ...талаар тон ...э тоологдодо... ...эгшье байгаа. ...а республикын ...н гэжэ тоолог... ...игжэ тоолохо ...н байһанные хэ... Табан театр, ...нь академиче... ...той, дуу, ха... ...» ансамбль, ...ёлой институт, ...лдэдэг тусхай ...ули, хүүгэдэй ...он искусствын ...13 музей, 17 ...ркнууд, хэдэн ...лэн библиоте... ...й худэлмэри ...манай орон ...жэ боло... ..., уран зохёол... ...раашад, нэрлэ... ...жапов, М. Сте... ...нховонц, Л. ...Базаржадаев, ...ша, Д-Н. Ду... ...ниров, И. Ка... ...Васильев, А. ...лон бусад бу... ...одой манлайда ...е.

...ай республи... ...найн байгаа ...юм. Хорёод, ...ой орон дотор... ...ёлой хуби... ...ууд оёсын... ...ёоо. Ено ...арбан байна. ...худэлмэридэ... ...лго багаар ...ааб, тиимэ дээ... ...о үедэ соёлой ...үндэһэн тон ...лда оронхой. ...убликада ажа... ...а буряад, ор... ...н болон хаса... ...ргаа ёно зан... ...артажа байна. ...мнай соёлон ...техническэ баа... ...йные тон олон ...харуулжа бо... ...риевскэ һүмэ ...дажа байдаг ...дай уран бу...

...тэл мүнөө үедэ ...алаха һандарха дүтэлэнхэй. Тэдэнние һэльбэн шэнэлхэ худэлмэри заатагүй хээгүйдэ аргагүй болоод байна. Ном хадагалха байрынгаа багадаһан дээрэһээ Буряадай национальна библиотекын хомор шухаг номууд книг нойтонһоо хосорно. Соёлой олон тоото байшангуудые бариха хэрэг тобойн бодожо ёрэнхэй. Тэрэ тоодо ород драмын театр бариха, оперо болон баледэй театр шэнэлэн заһабарилха гэхэ мэтэ болоно.

Соёлой мэргэжэлтэй мүнөө болэтор дуталдаһаар. Олон клубуудта арадай театрнуудай, ансамбльнуудай, хоорнуудай хүтэлбэрилэгшэд болохо режиссер, балетмейстер, хормейстер дуталдана. Хяагтын, Иркутскый, Кемеровскын арадай театржуул арбаад гаран жолоо туршада таисал сааһан дээрэ байдаг болонхой. Республикада хүгжэмтэ инструментнүүд дээрэ наададаг хүгжэмшэд тон дуталдадаг. Республикын районуудһаа болохо оперо болон баледэй театрта. «Байгал» ансамбльда, Буряадай телерадиокомпаниада дээдэ мэргэжэлтэй хүгжэмшэд дуталдана. Мүн оперо болон баледэй академическэ театрта һүүлэй олон жилэй туршада режиссер, дириижер, балетмейстер үгы байһаар. Гадна буряадуудан болон ортонуудай үндэһэн искусствые хүгжоохын тула мэргэжэлтэд хэдэн олон жилэй туршада дуталдана. Соёлшодые бэлдэхэ хэрэг марксистско-ленинскэ һургаал болон Европын искусство дээрэ үндэһэлдэг байгаа. Тиигэжэ Азийн арадуудай соёл, искусство, ёно заншал, ажан мүрэл шудалагдадаг байгаа бшуу.

Соёлой худэлмэрилэгшэд мүнөө үедэ тон бага салитай юм. Гадна соёлшодые байраар хангаха асуудал ямаршье хангалтагүй. Тиимэ болоод байхадань, республикын соёлой һуралсалай эмхи зургаануудта оролгын конкурс үгы һаахуу болонхой. Тиигэжэ байгша онло

Соёлой байдал

соёлшодой олон мэргэжэлээр хүнүүд дутуу абтаһан байна. Хүүгэдэй хүгжэмэй һургуулинууд мууса хүдэлнэ, тэдэнэр соёлшодые бэлдэхэ хэрэгтэ анхаралаа хандуулнагүй.

Гэбэшье соёлшодые бэлдохэ хэрэгтэ зарим гэды хубилалтанууд болоһон байна. Республикын соёл болбосоролой училищи **соёлой болон искусствын училищи** болгогдонхой. Тэдэнэр соёлшодые бэлдэхэнээ гадна 1990 онһоо уран зураашадые, байгша онһоо буряад театрай, хүүхэлдэйн театрай артистнарые бэлдэжэ эхлэнхэй, Тиинхэдээ тэдэнэр Азийн арадуудай искусствагтай, ёно заншалнуудтай, философитой танилсана.

1991 онһоо Хяагтын соёлой училищи модон болон түмэр дээрэ һиилүүр хэдэг мастернуудые бэлдэжэ эхлээ. Тиигэжэ республика дотор арадай урлал һэргээхэ хэрэг эхилбэ гээшэ.

Байгша оной сентябрийн 1-нээ Улаан-Удын П. И. Чайковскийн нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищи **хүгжэмэй колледж** болгогдобо. Тиигэжэ тэдэнэр дээдэ һургуулийн 1-дэхи шатын эрдэм олгохо аргатай болобо. Эндэ буряад арадай хүгжэмэн инструментнүүд дээрэ наадажа һургаха хэрэг үндэр шатада табигдаха юм. Мүн баһа Зүүн Сибирийн соёлой институтые бэлбэн шэнэлхэ хэрэг абуулагдана. Тиинхэдээ тус институтта һурадаг оютад искусствын институтай, консерваторийн программануудаар һуража, дээдэ мэргэжэлэй актернууд, хүгжэмшэд болоно гараха юм. Тиинхэдэ тус институт дүүргэжэ гарагшад гансашье маһай республикада бэшэ, харин бүхы Сибирийн олон тоото хото городуудта, һуурин тосхонуудта хүдэлхөөр эльгээгдэхэ эзргэтэй. Гадна И. И. Чайковскийн нэрэмжэтэ хүгжэмэй колледж дүүргэгшэд тус институтай 2-дохи шатаһаа һуража эхилхэ эрхэтэй болоно.

Гадна соёлой худэлмэрилэгшэдые Москва, Санкт-Петербург болон бусад городуудта һурахаар эльгээнэбди. Тиигэжэ Соёлой министерствэ Россин консерваториинуудта, искусствын институдта һурадаг оюутанда стипендиг үгэжэ байдаг. Мүн Монгол ороондо хөёр оюутан һуралсана.

Соёлой мэргэжэлтэдэй эрдэм мэдэсые дээшэлүүлхэ тула 1991-92 онуудта Москвада 120-ёод хүн, манай министерствын һуралсалай-методическа түбтэ 600 гаран хүн һуража гараһан байна.

Һүүлэй гурбан жилэй туршада республика доторнай бэлигтэй үхибүүдэй хүүгэдэй хүгжэмэй һургуули хүдэлнэ. Тэрэ һургуулида эгээл эрхим багшанар заахаар ургисданхай. Гадна ерээдүйн соёлшодые бэлдэхын тула Улаан-Удэ хотын нэгэ интернат һургуулие бэлигтэй үхибүүдэй һураха һургуули болгохо хэлсээн бии. Тоод мүнөө үедэ бүхы юумэн үнэтэй болжо байна. Мүн хүүгэдэй хүгжэмэй училищиин түлөөришье үнэтэй болоо. Тиимэһээ тэндэ һурадаг үхибүүдэй тоо үсоорно. Хүүгэдэй хүгжэмэй һургуулиин, хүүгэдэй искусствын һургуулиин 5—6 процентнь эрээдүйн соёлой худэлмэрилэгшэд болоно гэжэ мартахы ёногүйбди.

Мүнөө үедэ Буряад Республикын правительство театрнуудай, «Байгал» ансамбليй, Буряадай филармониин артистнарта 80 процент шахуу мүнгэ нэмэжэ үгэһэн байна. Гадна соёл болон искусство хүгжоохэ республиканска фондын жасаһаа манай ветерануудта 44 мянган түхэригэй туһаламжа үзүүлэгдэһэн байна. Гэр байрын асуудал тон орбо юм. Соёлоймнай олон худэлмэрилэгшэд гостиницада, хамтын байрануудта ажаһуудаг. 1991 ондо хоёр квартиратан 4, нэгэ квартиратай 2 гэр Сэлэнгын, Ахын, Хэжэнгын, Түнхэнэй, Баунтын районуудта бариндаа. 1992 онд Яруунын райондо 2 байра тушаагдаа. Гадна республикын бусад районуудта 11 гэр бариндажа дүүрэһэн байна. Мүн Улаан-Удэдэ 50 байратай гэр бариндажа эхилээ юм.

Һүүлэй жэл соо Соёлой министерствэ элдэб эмхи зургаануудай худэлмэрилэгшэдтэй теоретическо уулзалганнуудые үнгэргөө. Тиинхэдээ бидэ тэдэнние зохёохы ажалтяа танилсуулһан байнабди. Локомотив-вагон заһабарилгын завод Буряад Республикын арадай артист, «Байгал» ансамблиин солист Люша Данзановта 2 таһалгатай байра үгэһэн байна. Мүн лэ баһа тиимэ гэр «Байгал» ансамблиин уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ, залуу композиторэй Нурбо Дамираповта республикын Дотоодын хэрэгүүдэй министерство үгэбэ. «Буряатводомелиорация» ород драмын театрта хоёр байра үгэхэбди гэжэ найдуулаханай. «Забайкаллес» нэгэдэл хореографическа училищида видеокамера. Буряад Республикын арадан артист Михаил Елбоновто байра үгэһэн байна. Гадна нарин сэмбын комбинадайхид И. Бестужевай нэрэмжэтэ ород драмын театрта 50 мянган түхэриг бариба. Республикын Худэо ажахын министерство СССР-эй арадай артист Галина Шойдагбаевада байра үгэхэ гэжэ шидхэбэри абаа. Тиигэжэ олон тоото эмхи зургаанууд соёлой болон искусствын худэлмэрилэгшэдтэ шадаха эзргээрээ туһална гээшэ.

Хилээмэнэй хажуугаар хүндэ сэдьхэлэй, оюун ухаанай тэжээл хэрэгтэй. Энээние мартаха ёногүйбди.

Ю. МАДУЕВ,
Буряад Республикын соёлой министр.

ҺУРГАН ХҮМҮҮЖҮҮЛХЭ ЁҺО ГУРИМАЙ ЗАРИМ АСУУДАЛҺАА

МОНГОЛОЙ арад түмэн түүхын ута зам гаталхадаа, оюун соёлой арьбан баялиг, үнэтэ заншал нөөсэлһэнинь ёно заншалай, хүмүүжүүлгын дэбжэлтэ болоно. Үнгэрһэн үеын ёно заншалай уламжалые бүхэлидэнь хэрэгсээнгүй, **хосорһон шажанай шанартай** гэжэ үзэдэг байһан хуушарһан арга замые буруушааха саг ерээ.

Урда үеын ёно заншалай дэбжэлтэ уламжалалһаа хэрэгтэй зүйлыень шэлэн абажа ашаглахагүй байгаад, хүмүүжэлэй ажалда ахигдахагүй үрөөдхэл гэхэ мэтын дутуу зүйл олошороо. Ушарынь хадаа мүнөөдэр һургалгын ажалые голлоод, ёно заншалые орхиҳо. Үгы гэбэл, хүмүүжүүлгын ажалда гэмтэ хэрэг зүршэлые анхараад, ёно гуримаараа хүмүүжүүлхэгүй дутуу ябадал үзэгдэнэ.

Манай уламжалалта ёно заншалай хүмүүжэл хадаа арадан һурган хүмүүжүүлхэ үйлөөр дамжан ябажа байдаг. Тодорхойлжо хэлэбэл, урдань хүмүүжүүлгын ажалда ёно заншалые голлон анхардаг байгаа.

Б. Ринчинэй тэмдэглэһээр, хубисхалай урдахи Монголдо эрдэм болбосорол олгохэ гурбан һургуули байгаа. Нэгэдэхинь—шажанай һургуули, **хоёрдохинь** — олонхинь манжа бэшэгтэй, үсоониинь нанхяад бэшэгтэй гүрэн түрын һургуули, **гурбадахинь**—холисогүй монгол бэшэгэй һургуули. Нютаг голойнгоо бэшэгтэй нэгэ хүнние дагажа, үзэг бэшэгтэ һуралсадаг монгол бэшэгэй һургуулитан хэлбэреэрээ феодализмын засаг түрын зүгһөө ударидамжын шэглэлгүй, гэрэй һургуулиин хэлбэрээр ардэм болбосорол олгодог байгаа. Нихэдээ, нэгэдэхээр, гэрэй (гэр бүлын) һургуули багша шабиин түлэб, хоёрдохёор, эсэгэ эхэнь хүүгэдээ гэр бүлдөө хүмүүжүүлхэ гэһэн хоёр хэлбэритэй байгаа. Тэрэ үедэ, түсхай һургуули байгуулжа, үри хүүгэдээ хүмүүжүүлхэ бололсоогүй байһан үедэ нүүдэлэй мал ажахын худэлмэритэй холбоотон уламжалалта аргаар хүүгэдые хүмүүжүүлхэ ябадал зонхилжо байгаа.

Бидэ гэрэй һургуулиин хоёрдохи хэлбэри болохо гэр бүлэ соо эсэгэ эхын ёно заншал болон һурган хүмүүжүүлхэ талаар эндэ тогтоожо хоорэлдэе. Тэрэ сагай гэрэй һургуулие эхэнэр хүн удридан ябуулдаг байгаа. Һургаал һайтай гэр бүлые монголшууд елэтэ эрхимлэн үзэдэг байһан юм.

Юуниһээнье урид хүүгэдые бүри багаһаань ахамад зонние хүндэлдэг болгохо янзэ бүрнин дадхал, ёно гуримда һургаха, алхам бүридэнь хэбшүүлие. Ахамад хүнэй ерохэдэ, зүбоор мэндэшолжэ һураха, мориниһоонь түшэжэ буулгаха, моринень уяжа шүдэрлэхэ, гэрэйнгээ үүдэ нөөжэ оруулха, олбог дэбдинхэр табижа үгэхэ, сай, эдеэгээр хүндэлхэ. Мүн ахамад хүнэй дээдэ талада һуухагүй, урдуурнь гарахагүй, уридлажа үгэ ярихагүй зэргын шухала дадхал хүүлэжэ байһаниинь хүмүүжэлтэй холбоотой зүйл болоно.

Эсэгэ эхэ хэлэхэ юумээ хэлэхэһээ бэшэ тээ саг үргэлжэ яншажа гэмэржэ байхагүй, «хэлэхэ үгые—эзэндэнь, табиха морние—эжэлдэнь» гэдэгые баримталан һургадаг. Ажал худэлмэриин дүй дүршэлдэ һургахадаа, бэеэрээ хэжэ үзүүлхые гол һургаал болгохо, «тиигэхэ ёнотой, иигэхэ ёнотой» гэжэ хоо-һоор номноод байдаггүй зэргые хаража үзэхэдэ, энэнь арадай һурган хүмүүжүүлгын оисо аргань гэжэ харагдана. Юрэнхыдөө ахамад хүн хэлэжэ һурганхаар, бэеэрээ жэшээ харуулжа һургабалнь хүмүүжэлэй шухала үрэ дүнтэй арга юм.

Манай арад түмэн ёно заншалаар хүмүүжүүлгые хамагай эрхим дэбжэлтэтэй зүйл гэжэ тоолодог. Ахамад үсынхин үри хүүгэдээ ажалша нягта болгохын тула мүүгүй, зүб арга олоно хэрэглэдэг. Хүүгэдые багаһаань ажамидаралай дүрэтэй болгохо талаар анхаржа, үгэлхэ шашахын орондо эбтэй даруухан аргаар нүдөөлжэ, эхэнь үнеэ һааха, аарса табиха, аргал түүхэ, дэгэл эсхэхэ гэхэ мэтэдээ үхинөө хабаадуулан туһалсуулхадаа, илдамаар тайлбарилан хэлэжэ, заажа һургадаг. Эсэгэнь хазаар, ногто, шудэр, туншаа томоходоо, хүбүүгээрээ хамһалсуулха зуураа хүдэлмэридэ һургаха, тайлан мэдүүлхэ, сэдьхэл болоно үйлэ ажалда һургана. Мүн малые зүһэлүүлжэ, тэрэнээ нэрлүүлжэ һургана. Юрэдөө, юумые багa гэнгүй заажа, хэлэжэ, хүүлэжэ, дадал олгоно. Сүнэнь, хүбүүн 13 наһа хүрэбэл, мори эмээл, хазаараа эрхилхэ, адуу малайнгаа зүные танижа мэдэхэ, үхин 13 наһа хүрэбэл, сай, эдеэ хоол, зүү утаһанай зүйлые бүридхэн абажа һурана. Тэрээнэшэлэн саг агаар мал ажахыгаа шэнжэхэ, дүрбэн зүг, найман хизаар, дүрбэн шэгые заажа, тэнгэри, газар, нара, һара, одо мүшэ, үүлэ, бороо, манан, һалхи, саһа, гол, далайе заажа үгэнэ. Тоое 1—100, мянга, түмэ, бум, сая, живаа хүрэтэр тооложо һургана.

Хүдэлмэри хэхэдээ, нягта, шударгы, хурдан, үрэ ашатай, шанартайгаар хэхые заажа, үри хүүгэдээ хүмүүжүүлжэ байгаа. Энэнь хүдэлмэрние хүндэлхэ, арьбадахаха, хямгадаха, ажалша зан заншалтай болоходо, шухала нүлөө болодог.

Манай үбгэ эсэгэнэр үри хүүгэдээ Эхэ орондоо дуратайгаар энэрхы сэдьхэлтэй болгон хүмүүжүүлхые эхэ анхардаг байгаа. Тодорхойлбол, түрэһэн газар нютаг, уула уһа, ой модо, ан амитанаа хайрлан хамгаалхые шухалада тооложо, үри хүүгэдтээ уламжалан заахидаг юм. Хамагай наада захань айл нүхэдөө, хото хорёогоо сэбэрлэдэг, ан амитанай түрэхэ, тарга хүсэ абаха, арһа үһэсэ гүнсөогүй үедэнь аблаха агнаха гэжэ намнажа туудаггүй, үргоожэ сошоодогүй зэргын һайхан заншалтай. Хүүгэд «алаха» гэдэг ёозогүй үгые хэлэхэсээ сээрлэжэ, «ан агнаха, ан аблаха, абада мордохо, хонин гаргаха, үхэр түхеэрхэ, мал үүсэлхэ, эдишэ хэхэ, шулэ ууха» гэхэ мэтээр тойруулан хэлэжэ байдаг.

Арадай һурган хүмүүжүүлгэдэ ёно заншалай түлэбшэлгэдэ арадай аман зохёол, ульгэр домог, оньһон үгэ, жэшээтэ сэсэн үгэнүүд шухала үүргэ гүйсэдхэжэ байдаг.

Ульгэр толи, домогууд Эхэ орондоо дуратай, олоной түлөө оролдохо хамташа, энэрхы үзэлые түлэбшүүлхэ оньһон үгэ, таабари, юртэмсын гурбан бэсын ажаглаанша болохо, оюун ухаанние хүгжүүлхэ дадхал олгохо, юртэмсые таниха мэдэхэ болгохо шухала үүргэ дүүргэнэ. Хүүгэдэй оюун ухаае нээжэ задалхын тулада ульгэр домог, үреэл магтаал ярижа, мэргэн таабари таалгаха, үгүүлхэ эрдэм мэдэсыень хүгжоохын тулада хэлэлгүй дадал олгохо, амисхал утадхаха үгэ хэлүүлхэ, хэлэнэйнь эзрэдэгые заһахын тулда түргэн хэлэлгэдэ һургадаг байгаа. Хүүгэдые һайхашаан урмалшуулха, эзэмлэн шидхэхэ, һургамжалан захижа, зүйр сэсэн үгые сэхэр ашаглажа байдаг. Тодорхойлбол, ёно заншалай гол ойлгомжо болохо хүнэй нэрэ түрэ, ёно гуримай түлэбтэ һургахадаа: «Дуулаха нэрые эсэгэ эхэ үгэжэ, дурсаха нэрые өөрөө олоно», «Нэрээ хухаранхаар, яһаа хухарһан дээрэ», «Эрид хүнэй зан шулуун, үгэнь эгсэ, билдагууша хүнэй зан уран, үгэнь зутар», «Һайн эм гашуун болобошье, үбшэндэ туһатан, эрид үгэ шэхэндэ хатуу болобошье, ябадалда туһатан» гэхэ мэтээр һургажа байгаа. Арадай һурган хүмүүжүүлхэ аргые удаадахи бүлэгүүдтэ хубаарилжа болоно.

1. Амаараа ярижа тайлбарилан танюулха арга. Энэнь дотороо һайхашаан дэмжэхэ, хориглон сээрлэхэ гэһэн хоёр холборитэй. Али алининишье хүмүүжүүлхы шухала аша үрэтэй.

2. Бэеэрээ үльгэр жэшээ харуулха арга. Илангаяа эсэгэ эхэ, ахамад хүнүүдэй ульгэр жэшээ шухала үүргэтэй.

3. Хүүгэдые бэеэрнь юумэ хүүлэжэ һургаха дадхан хэбшүүлхэ арга юм.

Д. ТУНГАЛАГ,
(Монгол хэлэнһээ Ц-Х. ЖАМЬЯНОВА буряадшалба).

Яажа һөөргэнь һэргээхэб

...газетын ...дэрэ хэлэ бэ... ...д Д-Н. Д. ...Р. Радиаеван ...тухай статья... ...онирхон унша... ...буряад хэлэн ...ай тон нягта ...ө мэдэнэбди. ...ом ехэ тала ...гжэ бэлшээ... ...ние бэдэржэ, ...манай ара... ...уд бага зэргэ ...о юм бэзэ. ...дунда үзэг ...болоһоор олон ...гэрөө. Тодор... ...ис хаанай бай... ...олшууд бэшэг... ...гэрэ бэшэгынь ...хамтаруулха ...н һөн. Тиигэ... ...буряад хэлэн ...л бэшэг дээрэ ...00-аад он бо... ...н һөн. Тоод ...й хэлэн лата ...ынь ород ал... ...ой байнабди. ...удые ород ал... ...ой, хори буряа... ...дээрэ буряад ...ай мүнөө бо... ...н байна.

...л тэрэ үеһөө ...адай республи... ...ер болгожо та... ...буряад рай... ...лажа, окру... ...гэ гарганьнь ...энь, Ойхо... ...тухай район ...үгэй областьдо ...н һөн. Энэ... ...шэлнүүдээ бэхижүүлхэ аргагүй, ушар юуб гэхэдэ, буряад хэлэн дээрэ багашуулай уншаха номууд үсоон. Буряад һургуулиин программанууд ажаүйлэдбэритэй холбогдоогүй. Тиимэһээ һургуули дүүргэжэ гараһан үхибүүд ямаршье мэргэжэлгүй, бэеэ хангажа шадахагүй гарана.

Эгээл энэ хүшэр үедэшье үхибүүдые холын хараа бодолтойгоор һургаха, зүб харгыда оруулха, түрэл арадайнгаа түүхэ намтар, ёно заншал сахюулжа һургаха гээшэ багшанарай пангин зориго болоно. Түрэл хэлээ алдабал, буряад яһатан үгы боложо болохол. Эгээл тиимэһээ түрэл хэлэмни—түшэг тулгамни гэжэ һанажа ябаха ёнотойбди.

С. БАХЛАЕВ.

МАРТАГДАШАГҮЙ АХА НҮХЭРНАЙ

Тэрэ манда хими заадаг байгаа. Түрүүшынь хэшээлнүүдые ехэ элсэр һананаб. Дуугүйхэн, номгынь ойлгожорхиходоо, үхибүүд, илангаяа хүбүүд, юу һайнаар шуулдаа һэнбибди. Тэрэ мүртөө тоомгүй хүбүүд класс соомнай олон байһан юм. Багшаяа зобоодог лэ һэн хабди.

Энэ хэлээшьемни гэрэлэлһэн нэгэ нимэ баримта дурдахам. Һургуулида бидэнтэй хамта һурадаг байһан Герман Языков республикынгаа Дотоодын хэрэгүүдэй министерствэдэ хүдэлдэг болоһон хойноо хамта һурадаг байһан нэгэ нүхэртөө ерэхэдээ, нэгэжэ хэлээ ха: «Долоодохи класста һурадаг байхадаа, бидэ ямар тоолхогүй, ямар муу үхибүүд байгаа гээшэбибди? Мүнөө санахадам эшхэбтэр байдаг. Василий Дмитриевичтэй шамайе бэшэлсэдэг гэжэ дуулааб. Дахинаа бэшэг бэшэхэдээ, намайе бэеэ эмэлнэ, доро дахин хүлисэл гуйна гэжэ хэлыш даа». Эдэ үгэнүүдые МВД-гэй министрэй орлогшо хэлэнэ байна.

Үндэр аад, саб гэмэ, шанга бэстэй, юумэ хөөрэшэн гэхэдээ, тогтон торонгүй, бүри орожо байжа, һонирхолтой юумэнүүдые хэлэхэ, һүбэлгэн үхибүүдэй асуудалнуудта дахин юуншье гэжэ һурахаар бэшэ, тодо, дэлгэрэнгы харюу үгэхэ — нимэ шанар шэнжээрээ Василий Дмитриевич бидэнэрэй анхаралые, байн-байн бүхы зүйлхэ сэдьхэлыемнай бүлнажа шадаһан юм. Бидэ багшадаа үнэн зүрхэнһөө дурлаа һэмдэ.

Гэр бүлээ, үхибүүдээ, үнэрхэдөө амарха сагаашье гамнангүй, багшамнай ходол маанадайнгаа дунда ябадаг һэн. Зарим багшанарые дуулахадаш, һурагшадайнгаа алхам бүхэндэ ажаглалта хэжэ, хэрэгтэ хэрэггүй газарта һургаал заагааб гэжэ хашартай болошодог. Харин Василий Дмитриевичай тиимэ бэшэ, жэжэ-божо юумэ тоохогүй, бүдүүн зантай багша һэн. Хэрбээ яахын аргагүй ямар нэгэн ажаглалта хэхэ болоо һаа, хөёр-нэгэн үгөөр, бүхөөр хадуужа абахаар, зөөлөхэнөөр хэлэхэ.

Багшамнай «алтан» гартай һэн. Нэгэтэ классаараа ябажа байтарнай, замдамнай нэгэ жолоошон эбдэрһэн машинатаяа нөсолдожо байба. Василий Дмитриевичнай хамһалсаад, машиниень абаа гаргаба. Баярлаһан жолоошон маанадые бултыемнай һуулгаад, хэрэгтэй газартамнай, абаашажа үгөөгшэ бэлэй.

«Радиоприемник, телевизор, угаалай машина, фотоаппарат болон бусад юумээ Василий Дмитриевич өөрөө заһабарилдаг байгаа. Бүхы юумэ хэжэ шадаха, түүнэндэ бэрхэ багшадаа бидэ, хүбүүд атаархадаг һэмдэ.

Багшатаяа хаанашье ябаа һаа, ямаршье бэрхэшэлэнүүдтэй дайралдаа һаа, газардахагүйгөө мэдэдэг һэмдэ. Ол тайга махажа ябахадаашье, багшамнай үльгэр онтохон соохидол, һүхөөр шулэ шанажархиха жэшээтэй, айхабтар амтатай эдеэ хоол шанадаг һэн.

Василий Дмитриевичые химиин багша гэжэ хэлээ һэм. Зүгөөр тэрэнэй һайн талаюун байгаб гэхэдэ, заадаг пр[illegible] [illegible] [illegible] [

Түрэл нютагаймнай түүхэһээ

БАБЖА-БАРАС БААТАР ТУХАЙ

ХОЙГО, УРДА ХОРИННХИДОЙ ДОМОГ ТУХАЙ.
БАЛЖАН ХАТАН.
СЭРЭГ НАРҺАН БА ШАЛХЫ ДУРШЭЛЬӨӨ ЧИНГИС-ХААНАЙ БАБЖА БААТАРАЙ ДАНДОМОГ ЗҮБШЭЛ.

«Бабжа баатар тухай үшөө дахин» гэжэ статьяа соогоо Б. Рыбдыгоз Бабжа баатар тухай аман үгын яһала һоним дээжэнүүдые бэшэбэ. Тиихдээ Э. Доржиевай, Л. Базаровагай статьянуудые дурдажа тэмдэглээ, мүн Бабжа баатарай үйлэ ябадал тухай 1989 оной мартын 18-да бэшэһэнээ һануулна. Хажуугаарнь «мүнөө болотор эрдэмтэд шэнжэлжэ үзоогүй, энээнние тоогоогүй» гэжэ зэмэлнэ. Тэрэнь зүбтэйшье, буруутайшье боложо болоо. Юун бэ гэхэдэ, Нинтын эрдэмэй институдһаа эмхидхэгдэһэн экспедициннүүд Бабжа-Барас баатар тухай Агын гэхэ гү, али урда хори буряадуудай дунда, мүн Хори, Яруына, Хэжэнгээр автомашинааршье, агта морёоршье ябажа, Бабжа баатар тухай домог түүхын хэһэгүүдые нилээд суглуулһан юм. Ж. Балданжабоной бэшэһэн үгүүлэлнүүд тэрэнэй «Шэлэгдэмэл зохёолнууд» соо 1958 ондо гарахан байха.

Хойтошье, урдашье хори буряадуудаа Бабжа баатараа хори хүн гэжэ ехээр хүндэлдэг. Һаналаг. Боохой Хуацайн Бэхи-Бүхын хубуун һэн гэжэ содьхэл зүрхэндоо хадууһан гээшэ. Хэрбээ эрдэм ухаанай ёһоор, бодото баримтануудта түшэглэбэл, энэмнай хориннхидой хэлэдэг үгэнүүдтэй тааралдана гээшэ гү, али үльгэр домог лэ юм гү гэһэн асуудал гарана.

Агын хори буряадуудаа хаанта засагай зарлигаар шэмээшэгүүдтэ Энгидэйдэхи газараа үгэгты гүүлэжэ, олонхи зониинь 1800 оной эхиндэ урагшаа ноожэ, тэндэхи һүүрин улаатан. Оной хамнигадтай шилэжэ, Онон хатан голой эрье хубоогоёр, тэрэ багай тала, дайдаар һуурижан тубхийгээ ябайна бшуу. Онон хатан голнай монгол угсаатанай түүхын хуудаһантай нэгта холбоотой байһан тула Агынные хори буряадуудаа Бабжа-Барас баатар гэжэ гол түлэб түүрээдэг байгаа хаш даа. Гэбэшье энэ асуудалаар тон бата үндэһэтэйгоор хэлэхэ һанал бодол үшөол үгы гээшэ ха гэхээр юм. Гоё һайхан нэрэтэй хубүүгээ түүхын асуудалнуудтай холбожо, тэрэ нютаг оронойгоо Чингис-хаанай түрэһэн тоонто нютагайнь нэрэнүүдтэй холбоходонь, түүхэнь ехэ хэмжээтэй удха тугалгаа шэнгеэр харагдажа. Бабжа-Барас баатар ехэ ялгаатай-нуудые туйлаһан шэнги юм.

Баһа нэгэ асуудалда хойто, урда хори буряадуудаа хоорэлдоондоо баһа һэлгэлдэхэ юм: Бабжа Хондоли хоёр аха дүүнэр гэжэ хойто хориннихидой хэлэхэд э н ь, Агын гэхэ гү, али урда хори буряадуудаа Бабжа-Барас, Хонтоли, Тантаана гэжэ Бэхи-Бүхын гурбан хубүүд гэжэ хэлэдэг байна. Эдэ бүгэдэнһөө харахада, Бабжа-Барас баатар гээшэ үльгэр домогноо үндэһэтэй, удха уэуураараа хара бүдэгэр сагай ябадал харуулдагаараа бодото хүнние харуулһан бэшэ, харин хори буряадуудай аман зохёолой бүтээл, тэдэнэй һанаа сэдьхэлэй, арадай эрмэлзэлэй нэгэн болоно. Энэ хэлэһэнээ удаадахи жэшээнүүдээр баримталха байнам.

«Балжан хатан эжымнай, Бүүбэй-Бээлэ хаанай сэрэгтэ баригдаха болоходоо, энэ нуурай эрьедэ сомсойн һуужа, хүхэнэйнгээ һу энэхэндэ һааһан юм, олоной үндан болог гэжэ үреэһэн юм,— гэжэ отогой түрүү Бэхи-Бүхын бүлэнэртэ нуурай уһа уулгаба, нюур гарьень угаалгаба. Алдар нэрьень мүнхэлжэ, Балжана гэжэ нэрлээбди, уг удамаа мартангүй, уһаһаань уужа ябахабди». (Ж. Балданжабон. Шэлэгдэмэл зохёолнууд, 120 нюур).

Эндэ хэлэгдэһэн үгүүлэлдэ — Балжан хатан эжынгээ нэрьень мүнхэлжэ, Балжана гэжэ нэрлээбди, уг удамнай мартангүй ябаг!— гэжэ үреэл табиһан байна. Тэд Балжана гэжэ нуурай нэрэ монгол изагууртанай түүхын номдо —«Монголой нюуса тобшын» (§ 183) нюурнуудта бэшэгдэһэн Чингис-хаанай Онон мүрэнние уруудажа, үгсэжэ, дайгаар иишэ тиншээ һүндэлжэ ябахадаа, тэрэ Балжана нуурай эрьеэр һайсал амаржа, хоножо ябаһаар бэшээтэйл. Манай һанахада, хори-буряадууд тэрэ үедэ Байгалһаа баруугаар, Зүлхын голһоо ураншаа тала дайдаар түмэд, барга буряадууд хамтаарса эхирэд, булгадуудай дундуур тарашанхай байгаа ёһотой.

«Бабжа-Барас эдир залуу наһатай эрхэ тангил хубүүншье һаа, «реэн нохойн хошхолог урбуулжа эдиһэн» Боохой Хуацайн нэрэ солын аба хайдаг дээрэ нэрлүүлдэг, арбан гүрөөһэнэй дундаһаа эрэ эмэ хоёр низага үлөожэ, бэшыень дууһан аладаг боложо, арбан нэгэн эсэгын аха түрүүшүүл Бабжа-Бараста «баатар» соло олгобо...». Бэхи-Бүхын хубүүн Бабжа-Барас аха дүүнэрээрээ хамта Хуацай отогойнгоо хурдач бара «хандагай» гэжэ баһал хашхаралданэ. Хубүүдүүд «Бүргэд» гэжэ хашхардаг, галзуудууд «Даагай» гэжэ һухиндэг байгаа һэн гэхэ».

Эндэ хэлэгдэһэн үгүүлэлдэ Бабжа-Барасай ябадал, хори буряадуудай отогой «ураанууд» хамтааран ябаһан үеые харуулна хаш. Тэрэ үень баһал Байгалай баруугаар, Ойхон баабайдаа шүтэжэ, дурдалгаяа бөөлүүлжэ, Ойхон (Ольхоон) аралһаа тиншэ ябаһан 300 жэлһээ саашанхи үеые харуулна хаш.

Сэрэг нарһан. Зүүн-урдаһаа зүрюун һалхин үлеэбэ, зэбын хабираан тэрээн соо-һоо дуулдаба. Хаза үүлэн хада дээгүүр орьёлбэ, хатуу шанга Манжа хаан добтолбо. Орон нютагаа ороһон дайсанһаа хамгаалха арбан нэгэн эсэгын хубүүд аха заха баатараа дахажа тулалдаба. Ардаг моридой шадал мэдүүлэн харайлгаба. Тэд Манжа хаанай сэрэг олон байгаа, тэдэнние мана татан түрнжэ орөо.

— Хүсэмнай барагдахань, хүлэгнай хүсэгдэхэнь гээшэ. Арга мэхыч хүсөөр аба ороноо абарха болоо!— гэжэ Бабжа баатар хэлээд, Хонтоли дүүгээ, хоншоор залуу нүхэдөө дахуулаад, орон нютагаа зоржо харайлгаба. Онон мүрэнние гаталжа гараба. Намжаа талаар гүйлгэлдэһөөр, нарһан тужыг дунда ороһоор, Бабжа баатар мориёо татажа байлгаба, барьягар бүдүүн нарһадые шэртэн хаража зогсобо ха.

— Нарһанай дундуур түүдэгүүдые табигты, намайе дахаад гүйлгэлдэхэт,— гэжэ Бабжа баатар нүхэдтөө хэлэбэ.

Уданшьегүй улаан дүлэн соробхилбо, уняар манан уужам талаар маряаба. Бабжа баатар мориндоо мордожо, түүдэгэй хоорондуур, түглэгэр нарһадай забараар, нүхэдөө дахуулан, харайлгаба.

Үдэшын боро хараанаар Манжа хаанай сэрэгүүд, хара һалхяар туугдан, харалган мүндэрөөр шабадан, Онон мүрэнэй урда бэдэ орожо ерэнэ.

— Сэрэг! Бабжа баатарай сэрэг!— гэһэн хашхараанууд гаражa, Манжа хаанай сэрэгүүд тогтошоно.

— Онон мүрэнэй хойто бэдэ үй түмэн сэрэг суур жагсашанхайл. Бабжа баатар сэрэгээ тойрон, гүйлгэжэ ябанал,— гэжэ хашхаралдаба. Сэрэгэй ноён нарабшалан хараба. Гэнтэ зэбын дуун зэдэлжэ, зэрлиг тала доноолбо.

— Һүү, һай!— гэлдэжэ, һандараан бутараан болобо. Ахалагша ноён найгаһаар, алдалан газарта унаба. Тэрэнэй сээжэдэ годли ёдойжо байба гэхэ.

— Бабжын годли!.. Бабжын сэрэг олон байна, байлдажа бирахагүйбди,— гэлдэһээр, Манжа хаанай сэрэг харанхы һүнеэр далдалжа, гэдэргээ сухариба гэхэ.

...Бабжа баатар хэлэбэ:

— Орон нютагаймнай ой модоншье, хара шулууншье хариин дайсанда һүрөөтэй, арьяатан дайсанда аймшагтай байбал. Манай энэ талын дундахи нарһан тужые нэмжээ ехэ сэрэг суур гэжэ һүрдэһэн байха, энээнһээ хойшо энэ тоорэм «Сэрэг нарһан» гэжэ үеһөө үедэ алдаршаха болог, үри хүүгэдэй урмашан дурдаха болог!...

— Үреэлээр болтогой! — гэжэ нүхэдынь хашхаралдаба.**

Домог соо түүхын асуудал дурдагдана. Тэрээндэ хори буряадууд, гол түлэб Бабжа баатар хабаадана. Хэрбээ Манжа хаанай сэрэг хори буряадуудта добтолжо ороһон байгаа һаа, гурбан зуун жэлэй саана болоһон байха һэн. Энэ ушарта хори буряадууд яашье хабаадаха аргагүй, тэрэ үедэ тэдэнэр Байгал далайһаа баруугаар, Ойхон аралаар ажаһуугаа ёһотой. Тиимэһээ энэмнай үльгэр домог, тааруулжа, найруулжа хэлэһэн аман зохёол лэ болоно. Тиинһээ тиитэрээ нимэрхүү удхатай баримта «Нюуса тобшодо» бэшээтэй юм. Тодорхойлон хэлэбэл: «Хулгана жэлэй эхин һарын арбан зүргаанай сэлмэг дулаан үдэр түг хюураа арюудхаад, Хэрлэн оодэ мордожо, Зэбэ Хубилай хоёрые алганша-түрүү болгожо ябуулаад. Саари таладахи Ханхаргайн эхиндэ найманай харуулда жүрөбэ. Манай харуул сэрэг тулалдажа, нэгэ муухан модон эмээлтэй хула морнёо найманай харуулда абтаба. Найманай харуул тэрэ мори абахадаа, «Монголой агтань туранхай юм байна!» — гэжэ хэлсэбэд. Манай сэрэгэй Саари талада хүрэжэ: «Одоо яаха болонобибди? — гэлсэжэ байхадань, Додойчерби Чингис-хаанда дурдахаба: «Сэрэг үсөөнтэйбди, харгыдаа ядажа сээбди. Эндээ тогтожо, дайсаниие хүлеэн, мориндоогоо садатар энэ Саари талын дүүрэтэр хүн бүхэмнай таба-табан түүдэг носоожо, дайсанаа һүрдөөс. Найман иргэниие олон хүнтэй гэлсэдэг. Хаанинь гэһээ гарадаггүй тэнэг хүн юм ха. Галаар айлгажа байха зуурамнай, аттамнай найшарже. Мориндоогоо найхада, найманай харуулые ...жажа, гол сэрэгтээ нинхэдэнь. дайлалдахабди! Тиимэ бэшэ гү?» Тэрэнэй үгые зүбшөөбэ. Чингис-хаан: «Тэрэ зүб. Түүдэг табигты!» — гэжэ бухы сэрэгтээ захиралта үгэбэ. Тиин сэрэгшэд Саари талаар дүүрэн таражa, амитан хүн бүхэн табатабан түүдэг ahааба. Һүүн найманай харуул сэрэг Хангаргайн эхинһээ олон гал хаража: «Монгол сэрэг үсөөн гэжэ юу хэлсээ һэм? Одо мүшэдөө олон гал ялярнал!», — гэлсэбэ. Муухан модон эмээлтэй хула морние Таяанхаанда эльгээжэ: Монголой сэрэг Саари дүүргээд байна. Мүшэдөө олон галай носохонь уулын ороһоо харагдана!» — гэжэ элидхэбэ («Монголой нюуса тобшо». § 193).

Удхынгаа талаар эндэ үгтэһэн хоёр домог хоёр ондоо хүнэй ябадал аад, Чингис-хаан Бабжа-Барас баатар хоёрой нэгэл үедэ хэһэн шэнги болоно бэшэ гү? Тиимэһээ Чингис-хаанда зорюулжа бэшэгдэһэн номой зарим зүйлнүүд аман үгөөр дамжажа ябаһаар, Бабжа баатарай ябадалда тааруулагдаад, Чингис-хаанай түрэһэн, магад худеолүүлэгдэһэн орон нютагайнь нэрэнүүдые хабаадуулаад, мүнөө үеын нэрэнүүдтэй зохилдуулан ябахыень харанабди.

Баһа нэгэ домог Бабжа баатарай хүсэ шадалые, ухаан бодолые харуулһанаар бэшэгдэдэг. Онон мүрэнэй урда эрье дээрэ тулажа ерэһэн олон мянган хариин сэрэгые һайнаар тамхи залалсажа уттаад, айлгажа шадаһанай ашаар ерэһэн сэрэг гэдэргээ ариһан хаш.

Бабжа баатар байса шулуунай эрмэг дээрэ гэшхээд, холодожо ябаһан сэрэгые хойноһоонь хараһаар үлэнэ. Тэрэ гэһэнһээ хойшо хариин сэрэгэй харинга бусаһан газарые «Гэдэргэ», Бабжа баатарай зогсожо байһан хадые «Баатар» гэжэ нэрлээ юм.

Заал һаа Бабжа баатарай тэрээгүүр ябаһанһаа энэ хада Баатар нэрэтэй болоо гү, али ондоошье ушараар олдоһон нэрэ гү, бү мэдэе. Чингис-хаанай үедэ баатарнууд олон байһан байха. Баһал Чингис-хаан Онон мүрэнэй энэ, тэрэ эрье дээрэһээ дайсантаяа тулалдаһаар бэшээтэй. Жэшээлхэдэ, «Тайшуудай Аучуу-баатар Онон мүрэн тээшэ ябашаба. Жамууха хаан болгожо үргэһэн өөрынгөө иргэн зоние дээрмэдээд, Эргүүнэ (Аргунь) мүрэниие уруудан сухариба. Тэдэнэй нигэжэ бутаржа ябашахада, Ван-хаан Жамуухын хойноһоо Эргүүниие уруудан намнаба, харин Чингис-хаан Аучуу-баатарые мүрдэн, Онон тээшэ дабшаба. Аучуу-баатар Ходуун-Оршон хоёр тайчууд обогтондоо хүрэжэ, улад зоноо бултыень бодхоогоод, Онон мүрэнэй нүгөө эрьедэ сэрэгээ байлдаанда бэлэн болгоод байба». («Монголой нюуса тобшо». § 143).

Онон мүрэнэй эрье гүбөогоор али олон баатарнууд хэр үгтаа хойшо тулалдаһан, барилдаһан байгаа ёһотой. Бабжа-Барасай баһал эрэ сольые үргэжэ, баатар соло олгоһон юм гэжэ хэлээ һэмди. Теэд заал һаа Бабжа-Барас баатарай зогсожо байһан хадые Баатар гэжэ нэрлээ юм гэхэ лаб үндэһэн үгы хаш даа.

Д. Доржогутабайн бэшэһэн «Бабжа баатар тухай домогуудһаа» үгүүлэл соо баһал үльгэр домогууд, газар дэлхэйн нэрэнүүд хэлэгдэнэ.

Бабжа-Бараста хабаатай үльгэр домогууд олон, тэрэнэй нэрэ солотой холбоотойгоор хэлэгдэһэн газар уһанай, хада уулын нэрэнүүдшье Манжуурһаа наашаа, Байгалһаа зүүлжээ нютагуудаар баһал элбэг дайралдаха. Тэрээнһээ боложо, Бабжа баатарай хаана түрэһэнинь мэдэгдээшьегүй һаа, худеолуулһэн газарынь — шулуунай хүмэгтэ сээжын саадаһагүй яһан Хори, Яруына, Хэжэнгээр. Агаар (Турын голой хойто шэлэдэ) дайралдаба гэлсэдэг.

Баһа нэгэ инмэ домог ябадаг юм. Бабжа баатар гэшэ гурбан хүүгүүтэй байһан: Эхирэд, Булгад, Хоридой. Тэрэмнайшье нэдэжын аргагүй даа. Тиимэ юумэн байгаа юм гү, али үгы гү?..

Гансал хүн түхэй үльгэр домогууд яоһаан аад, яахадаа инмэ дэлгэрэнгы олон газар дэлхэйн нэрэнүүд, хүдеолүүлһэн газарынь хори буряадуудай дунда дайралдадаг юм? Манай һанахада, Балжан хатан (Балжуына хатан гээдшье оршуулагдаһан байха). Бабжа-Барас баатар — Бабжа баатар, Молон багша гэһэн нэрэнүүд үльгэр домогуудай бүтээл, арадай дурасхаалда ороһон мартагдашагүй, сэдьхэлэйнгээ оборноо мүргэжэ, шүтэжэ ябаһан гүн удхатай буряад арадай мүнхэлһэн нэрэнүүд болоно хаш, — гэжэ һананам.

...Эдэ дурасхаалта нэрэнүүдэй, тэдээндэ хабаатай үльгэр домогуудай хэтэ мүнхэдөө үлэхыень, хойто үеын залуушуулай хоорэлдэжэ ябахыень, өөһэдынгөө үри хүүгэдтэ, аша гушанартаа дамжуулан мүнхэлхын түлөө, ном судар гаргаха һаһатайшуулай нангин хэрэг болоно гэжэ һанаһан ушарһаа, энэ үгүүлэл бэшэбэб даа.

Д-Н. ДАМДИНОВ,
дайнай ба ажалай ветеран.

* Д. ДАМДИНОВ. «О топонимике бассейна реки Онон. Ономастика Бурятии». Улан-Удэ, 1976, с. 178—201.

Алдар солын хүшөөнүүд

«ГҮБЭЭ ДЭЭГҮҮР, ГҮБИ ДУНДУУР...»

Петр Семеновичи Парфеновой хүбүн зажалаар һонирхожо эхилбэр үнинэй хүн. Элдэб нюусануудаа бүрэн онсо өөрсэ хүбүн зажалнай шата шатануудта мүнөө хүрэгэроо элирүүлэгдэгүй, мэдээжэ бэшэ үйлэ хэгдүүд үсөөн бэшэ юм. Шулэгшэн, дипломат, партизанай хүдэлмэрилэгшэ, партизануудай командир, хэдэн журналнуудай редакторшье ябаһан Петр Парфеновой намтар гайхалтай һонин.

Тэрэнэй зохёохы уран бэлиг тухай, зохёохы ажал ябуулга тухай хөөрэхэдэ, географиин хэшээл үнгэргэжэ байһандал һанагдадаг. Эгээл түрүүшынь шүлэг 1915 оной январь соо Владивостоктой «Текущий день» газетэдэ хэблэгдээ. Энээнэй һүүлээ жэл үнгэрхэдэ, Москвагай «Русское слово» гэжэ хэблэл тэрэнэй шүлэгүүдые хэблэхэсэ арсаһан юм. 1917 ондо, Октябрийн хубисхалай тээ урдахана, «Забайкальский рабочий» һонин «Куда нас ведут» гэһэн шүлэгынь хэблээ. П. Парфеновой литературна далда нэрэнүүд — Петр Несчастный, Василенко, Барский гэгшэдынь элирүүлэгдэнхэй, харин ушоо ямарнуудынь мэдэгдэнэгүй гэшэбэ?

Зохёохы ажалайнь 20 жэлэй хугасаа соо олон тоото шүлэгүүд, роман, хэдэн дуунууд бэшэгдээ. Харин эдэ жэлнүүдые һанаад үзэхэдэ, далхэйн нэгэдэхи дайн, революци, граждан дайн энэ болоор соонь ородог. Эдэ дайнуудта Петр Парфеновой буу барихга хабаадалсаа. Баллдаануудай хоороондохи забһарта шүлэгүүдые бэшэдэг, тэдэнэйнь дуун боложо тарадаг һэн. Эгээл мэдэжэнь гэхэдэ «По долинам и по взгорьям»... («Гүбээ дээгүүр, гүби дундуур...») болоно. Энэ дуугаа П. С. Парфенов Сергей Лазогой дурасхаалда зорюулаа бэлэй. Тэдэ хоёр адли үзэл бодолтой, дүтын нүхэд байһан юм. Хоюулан залуунууд, бэлигтэй, зоригтойнууд ябаа...

Энэ дуун 1920 оной апрель соо түрүүшынхээ гүйцэдхэгдөө һэн. Тэрэ гэһэнһээ хойшо бүхы ороноо таражa, мэдээжэ болоо. Испанида болоһон граждан дайнай үеэр республиканецууд тэрэниень дуулагша бэлэй. Бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ репортаж соогоо Юлиус Фучик энэ дууе дурдадаг. Мүнөошье энэ дуун мартагдаагүй.

Граждан дайнай үедэ улаантанай даабарлар П. Парфенов Колчагай тагнуулда шурган ороһон юм. Адмиралай нинслэл хэ... Эрхүүдэ тэрэ т... баринуудые бо... гаа.

Удаань дип... гэтэй П. Парф... дар болоһон х... дай булимтара... рэлдөөндэ хэ... Энэ үйлэ хэрэг... вай материал... шудалбал, Пет... бэелүүлһэн үү... дорхойгоор мэ... лэ һэн даа. Д... гатай П. Парф... ошоһон, тэнд... һаншье гэлсэд... доводо. Петроград... ажал ябуулаа.

Граждан да... Алтайда арада... хүтэлбэрилэгш...

Һүүлээрнь ман... да худэлжэ, ha... расхаал үлээг...

Башкортоста... скэ уездэд тур... рэгшэ Петр П... ондо хамалган... дэргээ бусаагу... тухай тэрэнэй... Антонина Але... һэн. Харин «Х... ратурна энци... 1937 ондо на... бэшэгдэнхэй. П... вой намтар соо... до ондоо, али... дээнүүд тон о...

Бээожын үй... гэн Петр Парф... нэлэгдэнхэй. ... Комсомольско... хи граждан дай... дай хүшеедэ али... энэ поездэй суу... һоо мүр һинн... Мүн Владивос... дүүдэй засагай... сэгшэдэй хүше... найнь һүүлшэ... дэнхэй юм.

В.

ЗУРАГУУД: Парфенов, 193... востоготохи хүш...

ҺАЙХАН ЗАНШАЛТАЙ ҺУРГУУЛИ

Захааминай Михайловскын дунда һургуули һайхан, һайн заншалнуудаар баян юм Эндэхи багшанар хүүгэдые эхэ байгаалияа эшхэржэ, гамтайгаар хандахые һургадаг. Байгаали хамгаалгын талаар горитой хүмүүжүүлгын ажал ябуулагдажа байха юм.

Һургаш ногоон булан, хүхэ харуулнуудые эмхидхэнхэй. Эдэ харуулнууд оршон тойроныхи ой модоной, Зэдэ голой ариг сэбэрые харууһалдаг уялгатай. Жэшээлхэдэ, шубуудай уурхайнуудые, шоргоолжодой бутануудые хамгаалдаг.

Һургуули сэсэргэлгтэй, газарай эдеэ ургуулха ехэ талмайтай юм. Жэл бүри һургуули дүүргэһэн эдиршүүл сэсэрлигтэй модо таридаг һайхан заншалтай. Энэ заншал һургуулиин нээгдэхэһээ хойшо таһалдуулагдадаггүй. Сэсэрлиг соонь абрикосууд, рапст, вишнл, сливо, яблони, мойһон угагдаг. Һургашад ехэ теплицэ соохоо үгэрсын, помидорнуудай һайн ургаса суглуулдаг. Энэ жэл һургуулиинхид мойһо, ранет болон газарай эдеэнэй ургаса худалдаһанай ашаар 40 мянган түхэриг мүнгэ һургуулиниигаа жасада оруулаа бшуу.

Михайловкын һургуулида сэсэг тарижа, харуулһалха дуратай хүүгэд өөһэдын бүлгэмтэй юм. Тэдэнэр хоморой һайхан сэсэгүудые ургуулдаг, сэсэгүүдэй конкурс саг үргэлжэ үнгэргэжэ байдаг. Газарай эдеэ ургуулаад, ургасаяа худалдажа, олоһон олзынгоо горитой хубиень, материальна тулюур байдалгай гэр бүлынь хүүгэдтэ тэдхэмжэ болгон хубаадаг.

Н. ШАГДУРОВА.

Спорт

УРАГШАТ... МҮРЫСӨӨ

Баскетболоор Дулдыдыгни бэшэ гурэнүүдэй командануудай хоорондо мүрысөөн Ташкент хотодэ дүүрэбэ. Энэ мүрысөөндэ олон хотонуудай һурагшад хабаадаа. Улаан-Удын хүбүүд, басагад эрхимээр наадаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Тиин хүбүүдэй команда дүрбэдэхи, басагаднай гурбадахи һуури эзэлжэ байгаа. Улаан-Удын 14 дэхи һуруулинин һурагша Александр Зеленин мүрысөөнэй эрхим бэрхэ наадагша гэжэ тэмдэглэбэ.

Эрэшүүлэй хоорондо баскетболоор Федерацийн кубогта хүртэхын тула мүрысөөн Іатын үзэлнүүдтэ эхилхэсэ байна. Багшанарай болон технологическа институдуудай, гүмэр замай транспортын техникумэй тэнхимүүд соо зургаан команда мүрысөөнтэй харгалдана.

Г. ДЕМИН.

ТОБШОХОНООР...

БАРИЛДААН. Дүрэ бүряалдалгын барилдаагаар бүхэроссийн мүрысөөн яварь нарада Красноярскда үнгэргэдэхэ юм. Энэ хадаа ерэхэ жэлдэ Европын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ Россин суглуулагдамал командые бүридүүлхэ зорилготой байна. Энэ ехэ мүрысөөндэ хабаадаха зорилготойгоор манай республикын бэлигтэй бэрхэ барилдаашад, тусхайлбал, Борис Будаев, Сергей Замбалов, Андрей Матюков, Андрей Пестерэв, Александр Бардаханов, Игорь Тютин болон бусад һорилго бэлдэхэл хэжэ байна. Буряад ороной бэрхэ тренернүүд — Геннадий Махутов, Валерий Иванов, Мүнхэ Цыдыпов гэгшэд республикынгаа суглуулагдамал командые һурган һорило.

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. Эстафетэ дамжуулгатай марафоной улаасхоорондын уриллдаан Японой нинслэл Токио шадархи Чибо гэжэ багахан хотодо болобо. Россин суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, манай нютагай хубүүд Геннадий Темников эстафетэ дамжуулгатай уриллданай табадахи шатада хабаадахадаа, 12 километр 300 метрэй зайе һайнаар гаталжа, наймадахи һуури эзэлбэ.

* * *

Ерэхэ жэлда Россин Федерацийн суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдаһан манай республикын бэрхэ атледүүд — спортын мастернууд Геннадий Темников, Юрий Чижов, Сергей Федотов, мастерта кандидадууд Анастасия Данчинова, Михаил Казанцев гэгшэд һалар Хара далайн эрьедэ ошожо, хурансал һорилго гарана байна. Тиихдээ ерэхэ жэлэй гол мүрысөөнүүдтэ — Россин болон Европын һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнүүдтэ хабаадаха эрхэдэ хүртэхын түлөө оролдохо.

ХОККЕЙ. Бүмбэгэтэй хоккейгээр хоёр удэрэй мүрысөөн һаяхан Хори тосхондо үнгэргэгдэбэ. Найман команда хабаадаһан байгаа. Хэжэнгын аймагай хоккеистүүд Хорин аймагай ветерануудай командые илажа, түрүү һуури эзэлбэ.

САНА. Зүүн Сибирийн технологическа институдай студентнэрэй мүрысөөн мүнөодэр энэ дээдэ һургуулийн саныи баазa дээрэ үнгэргэдэхэ юм. Эрэшүүл 7.5, харин эхэнэрнүүд 3.5 километрэй зайда уриллдаха. Технологическа институдай чемпионууд болоһон хүбүүд, басагад политехническэ дээдэ һургуулинуудай зэныи нааданда хабаадаха.

ҺУР ХАРБАЛТА. Физическэ культура ба спортын талаар городской комитедэй шандэ хүртэхын түлөө Улаан-Удын түрүү һуури эзэлхын түлөө нэмэл мүрысөөн технологическа институдай манеж соо үнгэргэгдэхэ байна. Манай республикын нинслэл хотын харбагшадаа гадна, Эрхүүгэй, Ангарскын, Шэтын болон бусад хотонуудай бэлигтэй бэрхэ мэргэшүүл нэмэл мүрысөөндэ хабаадахаар хүлеэгдэнэ.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

Сонсоор экран

«Останкино» канал.

6.55—Дамжуулганууудай программа. 7.00 — Шэнэ һонин. 7.35 — Үглөөнэй гимнастика. 7.45—Үглөө. 10.00—Дамжуулганууудай программа. 10.05 — Фирмэ найдуулна. 10.20—«Жозеф Бальзамо». 3-дахи сери. 11.25—Г. Беседина дуулаха. 11.40—Мультфильмнүүд. 12.00 —Таланты и поклонники». 13.00—Шэнэ һонин. 13.20 — «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона». 3-дахи сери. 14.25—«Гончарный круг» —уран һайханай фильм. 16.00 —Шэнэ һонин. 16.20 — Телемикст. 17.10—Блокнот. 17.15— «Пчела Майя». 18.05—А. Шнитке. 18.20—«Право на милосердие». 18.50 — Пресс-экспресс. 19.00—Шэнэ һонин. 19.25 — «16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 20.05—«Жозеф Бальзамо». 3-дахи сери. 21.05 —Уран зохёолой шагнал. 21.45 —Амгалан нойрсогты, багашуул! 22.00 — Шэнэ һонин. 22.25—«Группа риска». 3-дахи сери. 23.30—Урданай ород романсууд. 23.50 — Максима. 00.15—И. Брамс. 01.00—Шэнэ һонин. 01.25—«Труба» радио.

«Росси» канал.

9.00—Мэдээсэлнүүд. 9.20 — «Время деловых людей». 9.50 —«Монстр». 7-дахи фильм. «Личная жизнь Иосифа Сталина». 10.45—Сүлөөтэй саг таа. 11.00—Абзац. 11.30—Джентльмен-шоу. 12.00—«Зал ожидания». 12.55—«Санта-Барбара». 106-дахи, 107-дахи сери. 14.30 —Тинко. 14.45 — Таряашадай асуудал.

Буряадай ТВ.

18.05—Мультфильм. 18.25 — Байгал. 18.40—Хүн, харгы, автомобиль. 19.10—Һургуули мүнөодэр ба үглөөдэр. 19.55—Буряадаар хэлэе. 20.00—Байгал (буряадаар). 20.20—Соносхолнууд.

«Росси» канал.

20.30 — Съездын дневник. 20.45—Үдэр бүрнин һайндэр. 20.55—Соносхол. 21.00—Мэдээсэлнүүд. 21.20—Соносхол. 21.25 —«Санта-Барбара». 108-дахи сери. 22.15—РФ-гэй Арадай депутадуудай VII съездын хүдэлмэри. 23.10—Хроно. 23.40 — «Коммерческий вестник». 23.50 —РФ-гэй Арадай депутадуудай VII съездын хүдэлмэри. 00.55—Соносхол. 01.00—Мэдээсэлнүүд. 01.25 — Спортивна дамжуулга. 01.30—«Увядающие листья»—балет.

Редакторэй орлогшо П. Н. НИМАЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ (редактор) ДАШЕЕВА Г. Х., ДОЙДОГОЙ Ц. Ц. ЖИГЖИТОВ Б-М Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнуудэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакцийн ажалша коллектив.

Манай адрес:

670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилийн үйлсэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакцийн телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54 редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарийн—2-53-52, секретариадай—2-66-76, тайлгууд: советдүүдэй хүдэлмэрийн ба иностран эмхидхэлдэй —2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35 соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олониитын хүдэлмэрийн ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; спортулгын—2-60-91; коммерческэ—2-35-84; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающинуудай)—2-25-95. Манай корреспондент: Агинскда—3-45-94; Закаменскда —30-61.

Буряад Республикын Министрнуудэй Советдэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери— —2-23-67, вахта—2-56-62.

Газетэ жилдээ 260 дахин гарана. Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Газетын индекс 50901. Тираж 7 450. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 21.57.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба олондо мэдээсэлгын министерствын республиканска типографида газета барлагдан хэблэгдэбэ. Директорэйнь телефон 2-40-85